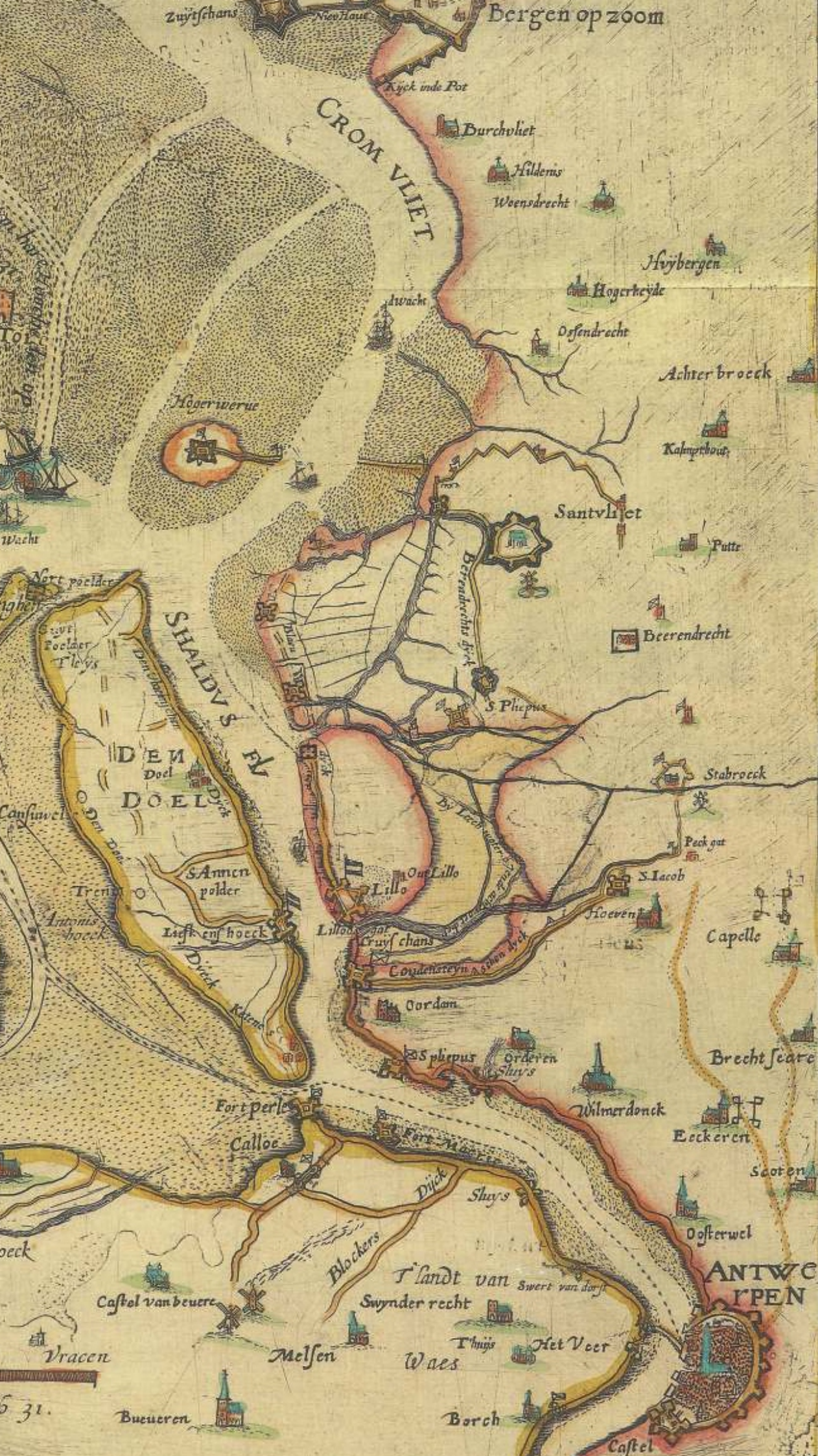
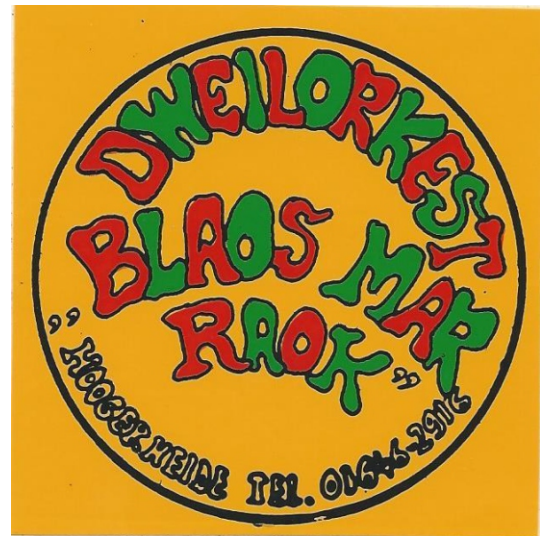

INHOUD:

TIJDING 2022-3

CAFÉS IN WOENSDRECHT EN
HOGERHEIDE 1900-1940
DEEL 8
PAGINA 3

DWEILORKEST BLAOS MAR RAOK
PAGINA 20

IK ZIE, IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET
PAGINA 26

DE TELOORGANG VAN DE
WILHELMieten IN HUIJBERGEN
PAGINA 34

WATERSNOODRAMP HERDACHT MET
PROJECT STROOMGATEN 1953
PAGINA 45

DE NAZATEN VAN MAGHIEL
LATHOUWERS (1751-1818)
PAGINA 52

Voorwoord

Alvorens volgend jaar Louis Minnebach zal afsluiten met drie delen cafés in de Raadhuisstraat bezoeken we eerst met hem in deze achtste aflevering nog de staminees aan de Putseweg en aansluitend die van de Ossendrechtseweg. Vanaf pagina 3.

Afgelopen voorjaar was er weer wat publiciteit in de plaatselijke krant(jes) over het *Dweilorkest Blaas mar Raok*: een vanwege corona uitgesteld optreden om hun vijftigjarig bestaan in 2021 te vieren. Henk Holtzer memoreert op pagina 20 nog eens het ontstaan van deze 'band'.

Pagina 26: In *Ik zie ik zie wat jij niet ziet* spreekt Ad van Loenhout over zijn foto gemaakt tijdens een wandeling in de Staartse Duinen én ziet hij de inmiddels overleden Adrie Hopmans uit Woensdrecht terug in tekeningen van Vincent van Gogh.

Op pagina 34 in *De teloorgang van de wilhelmieten van Huijbergen in 1847* vertelt Jan van Elzakker hoe het de laatste wilhelmieten in Huijbergen verging.

14 januari 2020 werd in de Ossendrechtse Vijdtpolder een soort 'piket'paaltje gezet daar waar in 1953 een dijkdoorbraak was en een stroomgat ontstond. Koos Hage wil alle stroomgaten die tijdens die watersnoodramp geslagen zijn memoreren d.m.v. het plaatsen van paaltjes op die plekken. Willem de Weert heeft hem geïnterviewd en hij is ook nog langsgestaan bij Zus Poppink-Musters om haar jeugdervaringen hierover op te tekenen. Pagina 45.

Het is inmiddels bijna twee jaar geleden dat we het artikel *De dochters van Jan Lathouwers* van Ludo Lathouwers in onze Tijding 2021-1 publiceerden. Meteen had hij daar een vervolg op geschreven, betreffende enkele andere nazaten van (groot)vader Maghiel. Dat konden we niet direct plaatsen, maar nu maken we er ruimte voor op pagina 52. Veel leesplezier.

De redactie

Correctie: in de vorige Tijding stond abusievelijk de naam van Ad van Loenhout vermeld bij de inhoud als schrijver van het artikel *Honderd jaar wonen en werken op 't Hof van Cuypers*. Weliswaar heeft Ad

het boek hierover geschreven, maar het is Willem de Weert die voor ons dit artikel hierover heeft aangeleverd! Op pagina 30 stond het overigens wel juist aangegeven.

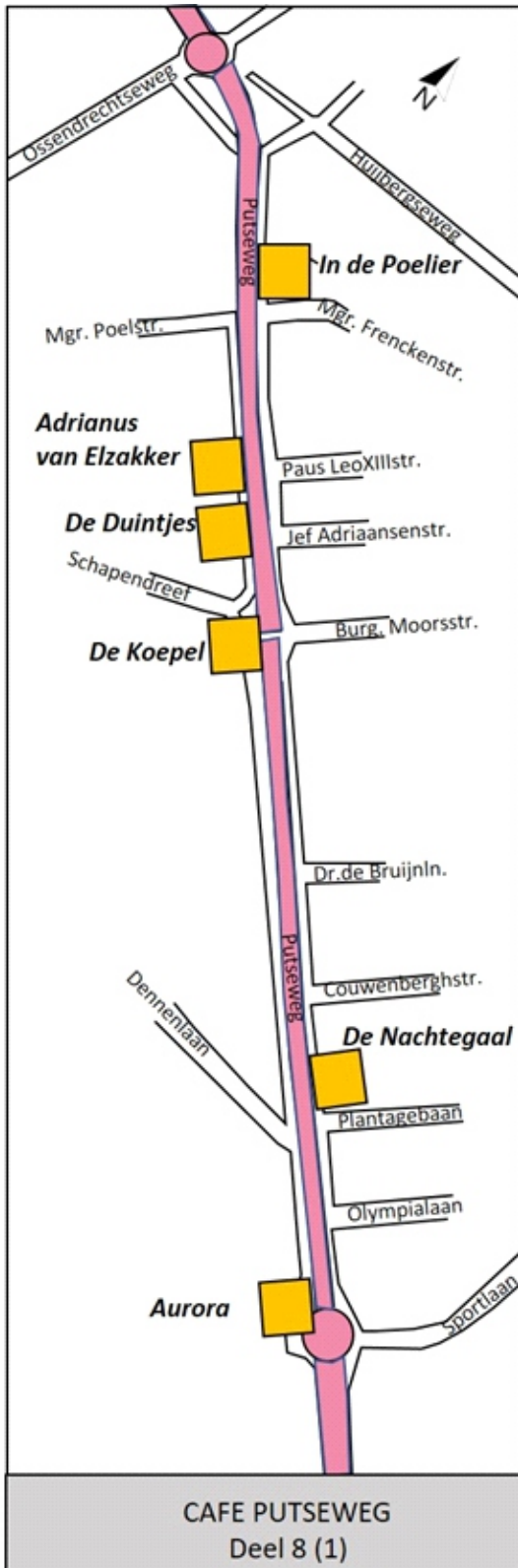
Inhoud:

- Voorwoordp. 02
- Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide, deel 8, *Louis Minnebach*.....p. 03
- Dweilorkest Blaas mar Raok, *Henk Holtzer*.....p. 20
- Ik zie, ik zie wat jij niet ziet, afl. Putsebaan en herinneringen aan Adrie Hopmans, *Ad van Loenhout*p. 26
- De teloorgang van de wilhelmieten van Huijbergen in 1847, *Jan van Elzakker*p. 34
- Watersnoodramp nu zeventig jaar geleden, paaltje bij sluishuis Ossendrecht herinnert aan grote dijkdoorbraak, *Willem de Weert* ..p. 45
- De nazaten van Maghiel Lathouwers (1751-1818), *Ludo Lathouwers*p. 52
- Informatie voor de lezer, *redactie*p. 56

Cafés in Woensdrecht en Hoogerheide (1900-1940)

Deel 8: Putseweg - Ossendrechtseweg

door Louis Minnebach

In de vorige aflevering hebben we de Huijbergseweg afgelopen. We kwamen daarbij tot de kruising van die weg met de Postweg en de Groene Papegaai.

Deze laatste slaan we nu in en gaan die uit tot de Putseweg. Daar pakken we onze kroegentocht weer op, die we later in deze aflevering verder vervolgen op de Ossendrechtseweg.

8.1. Putseweg

We lopen over de Putseweg in noordelijke richting. We passeren eerst de oude gemeentegrens met Ossendrecht aan de Scheidreef en lopen richting het dorp Hoogerheide. Als we op de kruising Putseweg-Raadhuisstraat aankomen, zijn we al weer 6 cafés verder. Vroeger lag deze kruising iets verder op de Ossendrechtseweg vlak langs de slijterij van Jansen.

Duidelijk is het verschil tussen de ingang van de Huijbergseweg (links) en de Putseweg (rechts)

Hoewel het toentertijd een smalle weg was, gold het in de Napoleontische tijd toch als een belangrijke verbindingsweg tussen Putte en Bergen op Zoom. De Putseweg werd vroeger ook wel aangeduid als 'Putsesteen' en 'Putsesteenweg'.

We gaan de cafés bezoeken.

CAFÉ AURORA

We starten deze aflevering op de Putseweg aan de grens met Ossendrecht. Ter hoogte van de Sportlaan lag aan de overkant van de weg café Aurora.

29	Josephus Buijsen	in de localiteit	1 jaar	Besloten in art. 34
30		wijk C. 113	1915	L. lid lokaal a.
31		sectie D.		
32		n. 1134		
33		wijk C. 180		
34				

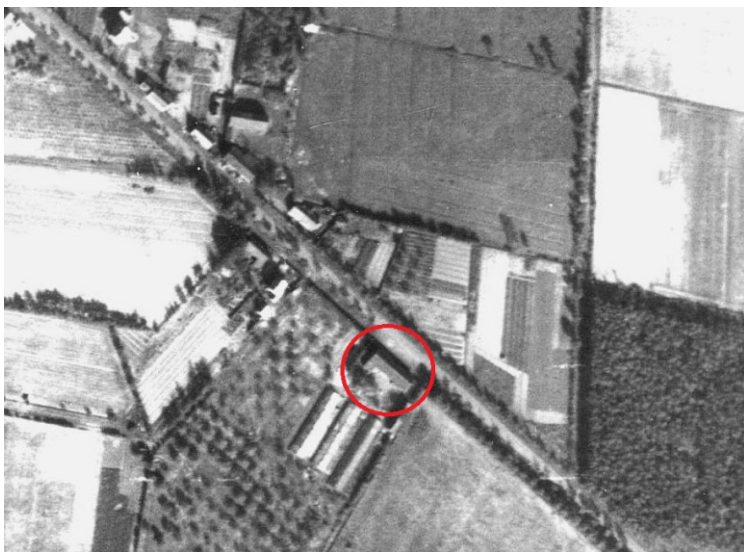
In 1914 komen Josephus 'Jef' Buijsen (1873-1968) en Johanna 'Sjo' Musters (1872-1950) vanuit Ossendrecht naar Hoogerheide. Zij kopen dan een flink stuk grond en bouwen daar een groot huis op. Ze starten daarin een ruim café van 30 m² en noemen het café Aurora (dageraad). Een mooie plek, zo aan de doorgaande weg van Hoogerheide naar Putte.

Een ploeg grondwerkers in Luxemburg in 1900. De groep werd aangevoerd door Jef Buijsen, links op de (onduidelijke) foto met hond.

Veelal staat Sjo achter de tap, want Jef is niet zo dikwijls aanwezig; hij staat te boek als een karreman, maar hij zit veel in het buitenland. Daar gaat hij met ploegen grondwerkers naar toe. Na een kleine 10 jaar vinden ze het wel genoeg. Ze leveren hun drankvergunning in en sluiten café Aurora.

Sjef en Sjo verhuizen eerst naar Roosendaal en een jaar later naar Brasschaat. Na enkele overdrachten komt het geheel in handen van Willem Moree, die er een grote boomgaard realiseert.

Beeld van de boomgaard van Moree aan de Putseweg. In het pand is op dat moment café Aurora nog aanwezig en geheel intact. Het is echter niet meer in bedrijf.

In 1966 wordt het originele pand, waarin vroeger opgenomen het café, afgebroken in verband met de verbreding van de Putseweg. Thans ligt hier een rotonde en een groenstrook. Op de achterliggende gronden woont nu de familie Peter Verswijver.

Op de vroegere locatie van café Aurora zijn nu oversteekplaatsen en een rotonde te vinden.

CAFÉ DE NACHTEGAAL

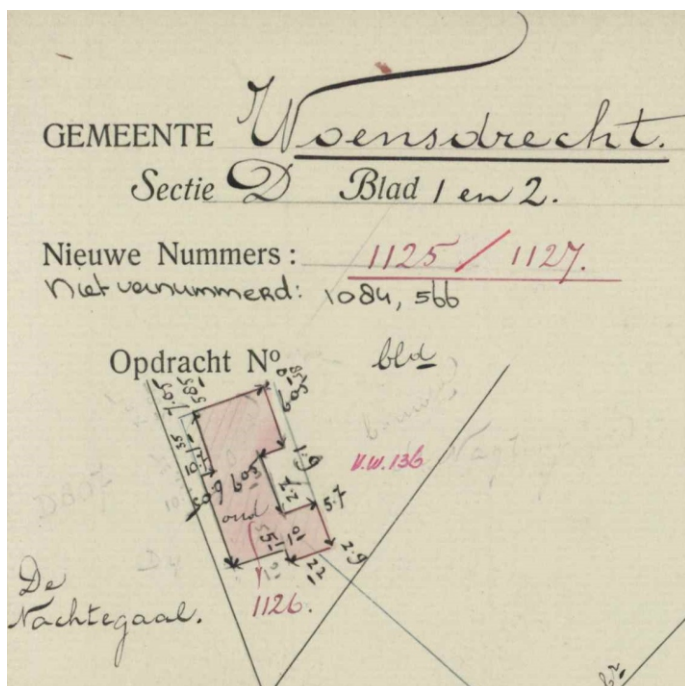
We gaan onze tocht over de Putseweg vervolgen, verder richting het dorp. Na zo'n 175 meter vonden we rechts van de weg, aan het begin van de bebouwde kom, ons volgende café : De Nachtegaal.

Bijna tegenover de aansluiting van de Dennenlaan en de Putseweg zien we café De Nachtegaal. Op de foto het linker pand aan de Putseweg. Rechts daarvan boerderij "De Plantage".

Het pand op deze plaats wordt al gebouwd in 1875. Petrus 'Peer' Marcus (geb. 1842) en Anna Cornelia 'Kee' Hellaerts (1849-1918) kopen dit pand in 1882. Van enige café-activiteit is rond die tijd in de geschriften niets te ontdekken. Dat komt pas in 1905. Dan krijgen ze een drankvergunning voor een caféruimte van maar liefst 42 m² aan de oostzijde.

Volgnummer.	NAAM EN VOORNAMEN VAN DEN VERLOFHOUDER.	LOCALITEITEN, waarvoor het verlof is verleend, met vermelding van het perceel, waarin de localiteiten zich bevinden en van de oppervlakte van elke localiteit.	BESLUIT, waarbij het verlof is verleend.	VERLEEND voor den verkoop: a. bedoeld in art. 34, 2e lid, letter a; b. bedoeld in art. 34, 2e lid, letter b.	BESLUIT, waarbij het verlof is ingetrokken krachtens art. 39.	VERVALLEN door overlijden den houder. (Art. 38, 1e lid)
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
18	Petrus Marcus	in de localiteit aan de Dennenlaan No 48 D. 4 oppervlakte 42 m² Sectie D. 802	11 april 1905	bedoeld in art 34 2. lid, letter a.	4 april 1909	

Een heel flink café voor die tijd. Kee is daar veelal te vinden, in de volksmond heet ze dan ook Kee Marcus. Volgens de overlevering was het een zeer sterke persoonlijkheid en men zei dat ze goed 'in de gesteven en gestreken klederen' zat.

Heel lang heeft men gedacht dat het café ook zo heette: café Kee Marcus.

Zeer onlangs ben ik gestuit op de originele naam: **De Nachtegaal**, opgetekend bij een meting van het Kadaster in 1913.

Peer is zelf ook wel eens te vinden in de Nachtegaal, maar daarnaast heeft hij een hele rij beroepen achter zijn naam staan: o.a broodbakker, karman en voerman. Herbergier blijft Peer tot 1918 als zijn Kee overlijdt. Een jaar later sluit hij De Nachtegaal. Maar cafés blijven zijn leven beheersen, zoals overigens het hele leven van de Marcus-familie in het teken van cafés staat.

Begin 1920 gaat Peer inwonen bij zijn dochter Louisa 'Wies' in café De Koepel (zie verderop) en daarna bij zijn zoon Jacobus 'Jac' in café In de Poelier (in de Raadhuisstraat). In 1926 vertrekt Peer naar Borsbeek in de provincie Antwerpen.

Zo ongeveer in de voortuin van deze woning aan de Putseweg nummer 135 heeft het café van Peer en Kee gestaan.

CAFÉ DE KOEPEL

Richting Hoogerheide vonden we vroeger op de hoek van de Putseweg en de Schapendreef ons volgende café : De Koepel. Het stond pal tegen de Putseweg aan. Nu is daar een ventweg en oversteekplaats.

De bestaansgeschiedenis van dit café is niet zo lang, maar kent wel veel uitbaters voor zo'n korte periode. Het zijn geen blijvertjes, maar dikwijls is het een opstapje naar een ander café.

1906-1910

Het begint in 1906 als Wilhelmus 'Willem' Jansen (1882-1962) en Antonetta 'Net' van Oevelen (1882-1967) uit Ossendrecht overkomen en een hoek bouwgrond op de kruising van (toen) het 'Paardenkerkhof' en de Putseweg kopen. Ze bouwen er een huis, schuur en nemen er een café in op: De Koepel. Of dit een verwijzing is naar het Koepeltje van tegenwoordig of dat er een koepel

in die buurt staat, is onbekend. Deze Willem, koopman, blijft met z'n Net nog geen 4 jaar in De Koepel. Hij vertrekt naar het dorp en bouwt daar café In de Carton (afl. 9).

1910-1917

In 1910 wordt Alphonsus 'Fons' Michielssen (1878-1943) de volgende eigenaar en uitbater. Hij komt dan met Maria Hugens (1880-1957) terug uit Duitsland. Fons is een polderwerker, die zich langzaamaan ontwikkelt tot koopman. Slechts 6 jaar baat hij De Koepel uit. Begin 1917 maken ze de overstap naar het dorp en beginnen daar café Casino (afl. 9)

1917-1920

Zijn opvolger treft het minder. Henricus 'Hendrik' van Zunderd (1888-1924) is getrouwd met Louisa 'Wies' Marcus (1887-1969), dochter van de kroegbaas van de Nachtegaal (zie hiervoor). Wies kent dus wel het klappen van de zweep. Hendrik staat te boek als grondwerker, veldarbeider en krooibaas. In 1920 doen ze De Koepel al van de hand. Hendrik heeft een mindere geestelijke gezondheid en overlijdt een paar jaar later op 35-jarige leeftijd in Huize Voorburg te Vught. Op internet menen ze bij 'stambomen van Zunderd' de juiste gang van zaken omtrent Hendrik te weten.

Op stambomen van Zunderd:

Notities over Henricus Ludovicus van Zunderd

opgenomen in Psychiatrische inrichting: Zijn vrouw zou hem gek gemaakt hebben.

Wies vertrekt naar Putte en later vermoedelijk naar Zeeland.

1920-1921

De volgende en laatste die het probeert is Hendrik Wiskerke (1877-1956), volgens de archieven een koopman, parlevinker en schipper, die samen met Johanna Timmer (geb. 1877) uit Wemeldinge naar Hoogerheide komt. Zij beiden zijn al eerder getrouwd geweest; en ook hun huwelijk houdt geen stand, want zij scheiden in 1932. Ook in het café gaat niet alles van een leien dakje. Zij houden het nauwelijks een jaar vol en sluiten café De Koepel.

Het pand blijft nog wel bewoond door veel verschillende families. In 1936 brandt het grotendeels af en verdwijnt uit het straatbeeld. Decennia later bouwt Petrus Verswijver in de “achtertuin” weer een huis. Het voorste gedeelte bouwgrond, waarop het café heeft gestaan, gaat in 1960 naar de provincie voor de verbreding van de Putseweg.

Waar nu de verkeersdrempel in het midden van de foto staat, was de plaats van café De Koepel.

CAFÉ DE DUINTJES

Aan dezelfde kant van de Putseweg stond zo'n kleine 50 meter verder, zowat tegenover de Jef Adriaansenstraat, café De Duintjes.

In 1854 wordt er een huis gebouwd aan de Putseweg tegenover de uitgang van het Oude Molenbaantje. Marijn Bartels is de eerste die er komt wonen.

Hij verkoopt zijn huis in 1888 aan Rochus van den Bergh (1853-1925) en Maria de Vreng (1856-1920). Die zijn heel wat van plan. Want Rochus is een veelzijdig man, als beroep vinden we molenaarsknecht, geitenslager, maar ook mini mosterdfabrikant. In 1894 bouwt hij aan huis een stoomgraanmolen. Ze gaan ook een café inrichten en noemen het De Duintjes. Zoals ook de naamgeving is van het gebied waarin ze wonen. Door de drukke bezigheden van Rochus is het moeder Maria die de scepter zwaait, bijgestaan door één van de vele kinderen. Café De Duintjes is niet zo groot (20 m²) maar er is altijd bedrijvigheid.

Als ze bijna denken aan een 'oude dag' overlijdt Maria in 1920 op 64-jarige leeftijd. Voor Rochus hoeft het café dan niet meer en hij levert zijn drankvergunning in en sluit café De Duintjes.

De overige taken weet hij keurig onder te brengen; zijn zoon Harry neemt de mosterdfabricage over, een andere zoon Stan komt speciaal terug uit 's-Gravenhage en gaat de geitenslagerij runnen. Het pand, zonder café, gaat over naar Lowie van Zundert en daarna nog naar veel andere bewoners. Het pand blijft wel lang in het straatbeeld, totdat het in de 70-er jaren uiteindelijk moet wijken voor de verbreding van de Putseweg.

*De familie Rochus van den Bergh-de Vreng bijeen voor het café.
Zittend vlnr Louis, Kaat, Rochus van den Bergh, Maria de Vreng, Piet en Harry.
Staand vlnr Ko, Wies, Willem, Vic, Stan, Mien en Pol.*

Het meeste linkse huis was vroeger café De Duintjes. Het werd voor het laatst bewoond door de familie Hoeks, voordat de Provincie de Putseweg verbreedde. De rij huizen links moest daarvoor wijken.

De huidige situatie aan de Putseweg rondom huis nummer 26. Niets herinnert nog aan het oude café.

CAFÉ ADRIANUS VAN ELZAKKER

Een paar huizen verder, richting het dorp, aan dezelfde zijde van de weg, komen we bij ons volgende café: Adrianus van Elzakker.

Een beetje mistig verhaal, want nergens is een registratie van een drankvergunning te vinden. Maar zeker is, dát er een café is geweest.

Het begint allemaal in 1901. Dan verkoopt de familie Kramp, grootgrondbezitters, een lap aan Adrianus van Elzakker (1872-1940) en Johanna Bolders (1872-1946). Die zijn een jaar eerder getrouwd en bouwen op dit perceel hun huisje. Voor zover bekend nemen zij er ook een café in op, zonder drankvergunning en zonder naam. Iedereen noemt het café Adrianus van Elzakker. Adrianus is een telg uit de rietdekkersfamilie en is een broer van Antonius 'Toon', die we al eerder zijn tegengekomen in café Wielrijdersrust (afl.4). Hij bouwt en verbouwt nog een paar keer.

Lang heeft het pand van voormalig café Adrianus van Elzakker het straatbeeld gesierd. Op de foto: het eerste huis rechts direct aan de Putseweg. Pas eindjaren '70 verdwijnt het voor de verbreding van deze weg.

Van het café van Adrianus en Johanna is verder weinig bekend. Zij verkopen hun hele onderkomen in 1924, sluiten het café en vertrekken naar Stabroek. Stan van den Bergh, zoon van de caféhouder uit ons vorige café De Duintjes, neemt het pand over en vestigt er zijn geitenslagerij. Ook dit pand is in verband met de verbreding van de Putseweg verdwenen.

Boefje of tijdsbeeld?

Van Adrianus kon niet gezegd worden dat hij geen strafblad had. Maar of dat nu te maken heeft met feit dat Adrianus een boefje was, of dat het gewoon een tijdsbeeld was, kunt u zelf beoordelen.

Twee maal moest hij voorkomen bij het kantongerecht. De eerste keer in 1893 wegens weerspanning. Hij kreeg daarvoor 8 dagen hechtenis. Waardoor hij weerspanning was werd niet gemeld. De tweede keer was in 1899, en wel voor twee feiten:

1. Het zonder voorzien te zijn van eene daartoe betrekkelijke acte om te jagen.
2. Niet uitlevering of betaling der geschatte waarde van het in beslag genomen geweer. Uitspraak: 4 en 2 dagen hechtenis.

Boefje of tijdsbeeld: de uitspraak is aan u.

CAFÉ IN DE POELIER

We naderen het dorp en aan de rechterzijde vinden we nog een woning. Juist voor de oude bocht in de Putseweg is het laatste gebouw dat we tegenkomen café In de Poelier.

Op de luchtfoto uit 1944 is café In de Poelier duidelijk waar te nemen.

De geschiedenis hiervan start in 1901. Dan koopt Jacobus 'Jac' Marcus (1877-1950) samen met Johanna van Opdorp (1875-1943) een perceel grond van de familie Couwenbergh. Jac is de zoon van Petrus 'Peer' Marcus, die we al zijn tegengekomen verderop de Putseweg als uitbater van café De Nachtegaal. De naam In de Poelier slaat inderdaad op zijn beroep: poelier.

Jac bij zijn moderne vrachtwagen

Maar dat is niet zijn enige beroep, ook als houthandelaar en verkoper van benzine, kolen en klompen verdient hij de kost. En vanaf eind 1905 dus ook nog herbergier in zijn 25 m² grote café. In 1915 wordt melding gemaakt van een boomgaard achter zijn huis. Met zijn vrachtwagen vervoert hij het vrijkomende hout. Zo komen Jac en Johanna met al hun baantjes de eerste jaren van de twintigste eeuw wel door. In 1917 neemt hij de stap om naar het dorp te verhuizen en bouwt daar op de hoek van de Onderstal en Raadhuisstraat een nieuw groot café, dat hij ook de naam In de Poelier geeft.

Het pand op de Putseweg doet hij over aan Alexander 'Sander' Raaijmakers (1870-1940). In de volksmond wordt hij 'Sander de Taaie' genoemd. Samen met zijn vrouw Maria Louisa 'Wies' de Vreng (1874-1959) verlaat hij hun café De Gele Koepel op de Ossendrechtseweg (zie verderop) en stapt over naar In de Poelier. Zij zullen die zaak zo'n 7 jaar runnen. In 1924 vertrekken Sander en Wies naar Rotterdam, om daar een water- en vuurzaak te beginnen. De deuren van In de Poelier op de Putseweg worden definitief gesloten.

Het pand komt nog in handen van J.B. Soffers, die op de Ossendrechtseweg een slijterij uitbaat. Maar uiteindelijk moet het pand wijken voor de verbreding van de Putseweg en de aanleg van een ventweg.

Alexander Raaijmakers (Sander de Taaie)

Café In de Poelier stond achter deze bomen, wat nu de ventweg is; vóór de huizen Putseweg 11, 13 en 15.

8.2. OSSENDRECHTSEWEG

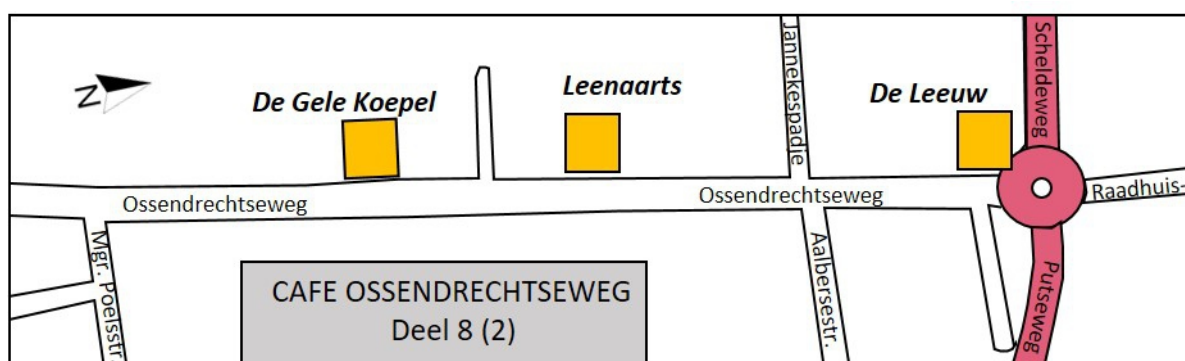
Aan de kruising van de Putseweg en de Raadhuisstraat gaan we linksaf de Ossendrechtseweg op. Vroeger heette dit stuk – net als de Raadhuisstraat- nog Dorpsstraat. Dit gedeelte van de Dorpsstraat was vroeger druk bewoond.

Het eerste pand links is rond 1900 het herenhuis van de eerste huisarts van Hoogerheide, dokter De Bruin.

Op deze kruising stond vroeger de burgemeesterswoning van de familie Moors (voorheen de hoeve Antwerpen). Bij de aanleg van de Scheldeweg is deze woning afgebroken.

We bezoeken hier tot aan de Ossendrechtse grens aan het einde van deze aflevering 3 cafés. In totaal hebben we deze aflevering dan weer 9 cafés bezocht. In Hoogerheide rest daarna nog de Raadhuisstraat, waar we de volgende aflevering aan beginnen.

CAFÉ DE LEEUW

Zodra we de Ossendrechtseweg opdraaien, vonden we vroeger aan de rechterkant café De Leeuw.

Een van de eerste prenten van café-logement De Leeuw

Een café met een rijke historie. De familie Van Velthoven speelt hierin een grote rol. Het begint in 1816 als Cornelis 'Kees' van Velthoven (1791-1845) en Anna Catharina Nuijts (1792-1877) met elkaar trouwen. Zij zullen bekende horecakinderen voortbrengen, te beginnen met Amalia, die later zal trouwen met Alexander Schepers (zie café De Vijver-afl. 4)

Na de dood van Cornelis staat Anna Catharina

Nuijts al snel te boek als dé herbergierster. Haar taken worden na haar overlijden in 1877 overgenomen door de kinderen Adrianus, Johanna en Dymphna.

Het is vooral deze laatste, Dymphna van Velthoven (1831-1906), die de honneurs gaat waarnemen in haar café. Zij trouwt in 1885 met Gerardus 'Gerard' Bastiaansen (1836-1917) en samen runnen zij café De Leeuw. Gelegen op een zeer strategische plek van doorgaande wegen en met een stopplaats van de tram vlakbij, wordt het een trekpleister voor de eigen inwoners en de passerende reizigers. Volgens hun drankvergunning uit 1905 heeft het voorlokaal, waar zij hun café houden, een grootte van 44 m².

Als Dymphna sterft in 1906, zet Gerard met wat hulp de horeca van De Leeuw door tot 1917.

In dat jaar komt hij te overlijden op 81-jarige leeftijd en gaat het pand over naar Adrianus 'Arjaan' Heijnen (1880-1944) en Josina 'Sien' Suijkerbuijk (1876-1965), die waarschijnlijk al vele jaren daarvoor de rechterhand zijn geweest van Gerard. Sien is als herbergierster dé koningin van het café met uitspanning en ze bedient streng, maar rechtvaardig haar logementsgasten. Arjaan verdient de kost met de verkoop van "ellegoed" en aanverwante artikelen, o.a. petten.

Deze foto is uit het begin van de 20e eeuw, met een groep Bergse burgers en in Bergen op Zoom gelegere militairen. Geheel links staat kastelein Gerard Bastiaansen.

Erg baanvast is Arjaan niet, want we lezen ook dat hij verkoper van benzine, taxichauffeur, polderwerker en natuurlijk herbergier is geweest. Al met al genoeg werk.

Ze krijgen in De Leeuw al gauw hulp van hun dochter Marie. Ze overleven de crisisjaren '30 en gaan WOII in. Dat zal een tijdperk met ingrijpende veranderingen worden. In 1943 dragen Arjaan en Sien hun café en logement over aan hun dochter Marie Heijnen (1906-1960). Een jaar later sterft Arjaan en tot overmaat van ramp verandert De Leeuw door het oorlogsgeweld in een ruïne.

Prachtige nieuwbouw net na de oorlog. Marie, die vrijgezel zal blijven, laat een mooi en groot hotel bouwen.

Maar Marie pakt stevig aan en er vindt nieuwbouw plaats. Grootser en mooier dan voorheen: het wordt Hotel De Leeuw, in de volksmond ook 't Leeuwke, met een caféruimte van maar liefst 72 m² en een daarnaast gelegen eetzaal van 28 m². Een aanwinst voor Hoogerheide. Maar dat duurt slechts 10 jaar. In 1960 overlijdt Marie op 53-jarige leeftijd.

← Eerst een poos postkantoor, daarna nog casino

Het pand wordt omgebouwd tot postkantoor en de bekende posthouder Leon van Opdorp neemt er zijn intrek. Daarna heeft het pand ook nog enige tijd dienst gedaan als casino.

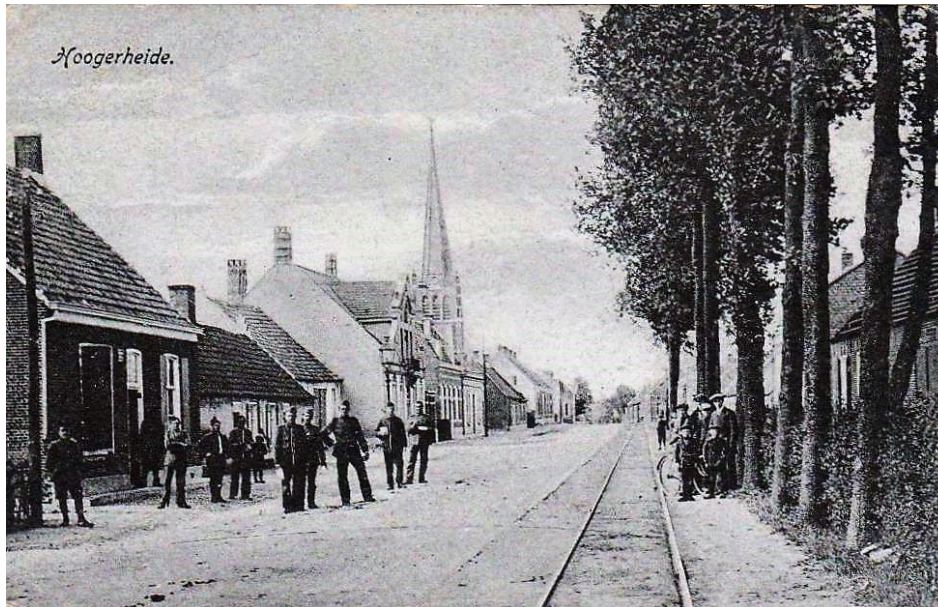
Maar de geschiedenis van De Leeuw komt weer terug in 1994 als het casino wordt omgetoverd tot horecagelegenheid met de toepasselijke naam d'Ouwe Leeuw.

Huidige bistro d'Ouwe Leeuw →

CAFÉ LEENAARTS

We gaan een kleine 200 meter verder de Ossendrechtseweg op en vinden aan de rechterzijde nog een café, met onbekende naam, voor ons noemen we het daarom naar de uitbater café Leenaarts.

Eerste huis links is het pand waarin café Leenaarts gevestigd was.

Er is al een huisje (zonder café) met een tuin, als de gemeenteveldwachter Cornelis 'Kees' Leenaarts (1823-1873) en Susanna Schippers (1820-1899) er hun woonstede hebben. Na de dood van Kees woont Susanna er met Johannes Baptist 'Tiest' Hoekx (1830-1900), met wie ze in 1875 getrouwd is. Susanna en Tiest sterven kort na elkaar in 1899-1900.

Maar met Mattheus Leenaarts (1843-1929), zoon uit haar eerste huwelijk, begint ons korte (café)verhaal pas. Mattheus is een loonslachter, die getrouwd is met Anna Bogers (1843-1918). Zij kopen in 1899 samen het huisje van zijn moeder, slopen het en bouwen een nieuw. Ze zorgen dat er ook een cafeetje in komt aan de noordzijde (kant Hoogerheide) met een onbekende naam en een onbekend grootte. Naast zijn vak als loonslachter moet het café brood op de plank brengen. Maar ze zijn natuurlijk wel op vrij late leeftijd in de horeca gestapt.

Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog besluiten ze op ruim 70-jarige leeftijd, dat het genoeg is en sluiten het café Leenaarts. Zoon Ludovicus 'Louis' Leenaarts neemt de slagerij over en vader en moeder trekken bij hem in. Via-via komt het perceel in 1950 in handen van Wouter Schrauwen, de bekende automonteur aan de Ossendrechtseweg 36.

De familie Leenaarts en gezin voor zijn slagerij / café.

CAFÉ DE GELE KOEPEL

We gaan voor ons laatste café van deze aflevering een kleine 100 meter verder de Ossendrechtseweg op. Aan de rechterkant van de weg vonden we café De Gele Koepel.

Petrus van Zundert verkoopt in 1898 zijn huis aan Alexander 'Sander' Raaijmakers (1870-1940) en Maria Louisa 'Wies' de Vreng (1874-1959), die we al eerder zijn tegengekomen bij café In de Poelier (zie hiervoor) aan de Putseweg.

Fraai portret van Sander en Wies

In 1899 kan de geschiedenis van ons café beginnen. Sander en Wies slopen het huis en bouwen een nieuw. Met daarin opgenomen een café, dat ze de naam De Gele Koepel geven. Waar die naam op gebaseerd is, is niet bekend. Zij grenzen natuurlijk met de achterkant van hun perceel aan het Koepeltje; dus het ligt voor de hand dat het daar aan ontleend is. Maar voor 'Gele' is dan nog geen verklaring.

Of bedoelen ze met de Gele Koepel gewoon de gele zandbergen, die als heuse koepels aan hun tuin grenzen. Het blijft gissen en we zullen het waarschijnlijk nooit zeker weten.

Sander en Wies drijven op een rustige manier hun cafeetje. Langs de Ossendrechtseweg komt wel de tram en zorgt voor wat klandizie, maar verder is het niet zo'n drukke weg.

In 1917 vertrekken ze vanuit De Gele Koepel en verhuizen ze naar In de Poelier (zie eerder deze aflevering). Dat café is groter en gunstiger gelegen aan de veel drukker Putseweg. Café De Gele Koepel wordt in 1917 definitief gesloten.

Tegenwoordig staat er op de plek van het oude café, Ossendrechtseweg 44/46, een dubbele woning. In één ervan heeft jarenlang de gemeentelijke huisschilder Corry Schrauwen gewoond.

*Zicht op de Koepel op het koepeltje.
Inspiratiebron voor de naam van het café?*

Dweilorkest Blaos mar Raok

Door Henk Holtzer.

Vorig jaar (2021) 50 jaar geleden, besloot een groepje enthousiaste jongelui uit Hoogerheide een dweilorkestje op te richten. In die tijd was dat voor Hoogerheidese begrippen een uitzonderlijk gebeuren. Er bestond buiten de boerenkapel van prins carnaval in Wjeeldrecht geen andere dweilband die tijdens carnaval naar buiten trad. Na de oprichting van Blaos mar Raok ontstonden enkele nieuwe muziekgroepjes. Ik beschrijf het ontstaan en de ontwikkelingen van Blaos mar Raok. Mijn plakboek gebruik ik hierbij als leidraad.

Wat er aan vooraf ging

'The High Moor Band'

Voordat Blaos mar Raok werd opgericht had een aantal muzikale vrienden in 1970 het plan een amusementsorkestje op te richten. De bezetting bestond uit: 2 altsaxen, 1 tenorsax, 1 trompet, 1 sologitaar, 1 basgitaar, gecompleteerd met drumstel. Een naam: 'The High Moor Band' was al bedacht. Hoewel we een aantal keer repeteerden, kwam het orkest niet van de grond. Een paar muzikanten daarvan werden later lid van Blaos mar Raok.

Fanfare 'de Scheldezones'

In 1971 bestond toen nog fanfare 'de Scheldezones' 75 jaar. Als lid van de fanfare hielp ik beginnende muzikanten elke maandagavond voor de 'grote repetitie' met het leren van de muzieknoten en het wegwijs maken van de grepen op hun instrument. Mijn idee, een leerlingenorkest te formeren net zoals bij harmonie De Hoop in Ossendrecht, leek het bestuur een prachtig idee. De gedachte hierbij was dat muziek maken met een groep leerlingen beter stimuleert en motiveert, dan elke week als huiswerk een opgegeven muzieklesje te blazen. Wat eerst met enthousiasme werd ontvangen, werd later op een niet tactvolle wijze, met nog andere unfaire verwijten afgewezen. Het bestuur was bang dat er een 'clubke' in een 'club' zou ontstaan. Echter, de hofkapel van prins Carnaval Chiel I bestond al jaren uit leden van de fanfare. Later in 1978 werd alsnog een leerlingenorkest opgericht.

Na deze ervaring zegde ik mijn lidmaatschap op en ging op zoek naar een aantal enthousiaste muzikanten.

Oprichting

Na wat spoorwerk werden die spoedig gevonden en tijdens een vergadering in oktober 1971 werd Blaos mar Raok opgericht. Het doel was een amusementsorkest, een big band op te richten. Dit laatste is uiteindelijk gelukt, alleen heel wat jaren later. Verder wilden we zelfstandig blijven zonder verplichtingen elders. De exacte plaats en datum van de oprichting zijn, ondanks intensieve navraag bij leden, bij niemand bekend...

Bij de vergadering waren aanwezig: Pierre Backx (altsax), Johan van Beveren (grote trom), Jan van de Bergh (ventieltrombone), Henk Holtzer (leiding, trompet), Richard Kuijlen (trompet), Ludo Pijnen (secretaris, snaartrommel) en John de Vos (penningmeester, trompet). Frans Cloots (trompet) en Kees van Gool (bekkens) voegden zich er wat later bij.

Voor dit aantal wel erg enthousiaste muzikanten begon het carnaval in het najaar van 1971.

Eerste optredens. Café Boulevard, Duivenlokaal, Raadhuisstraat

Veel optredens waren er tijdens het carnaval in 1972. Naast repeteren en optredens was er ook de zorg voor de aanschaf en het ontwerpen van kleding en stickers, voor instrumentarium, contacten leggen met opdrachtgevers etc. Dit alles werd in eigen beheer gedaan. Het ledenaantal varieerde in de loop

der jaren. Ooit waren er 18 leden. Niet onvermeld mag blijven, dat voor een optreden meestal verzameld werd in 'café zaal De Arend' in de Raadhuisstraat. In april 2017 werd dit café gesloopt om plaats te maken voor een straat, genaamd 'Arendsberg'.

Café zaal De Arend, familie Stuijts-Snepvangers

Instrumentarium, kleding en stickers.

Ieder had zijn eigen instrument. Bekkens, grote trom, stickers en aanschaf van kielen werden bekostigd door de opbrengst van optredens.

Het slagvel van de eerste grote trom was gemaakt van runderhuid. Dit was gevoelig voor temperatuur en vocht. Ook moest het vóór gebruik gespannen en erna ontspannen worden. Doordat we zalen en cafés in en uit gingen, dus veel temperatuur- en vochtverschil, had het slagvel daar last van. Het gevolg was, dat er een paar keer dwars door het vel geslagen werd. Een nieuwe grote trom werd aangeschaft met een 'modern' kunststofvel, dat beter bestand was tegen temperatuur- en vochtverschillen.

In één van het eerste stel bekkens zat een flinke scheur. Na een aantal optredens werd er al spoedig een nieuw paar aangeschaft.

In het begin bestond de outfit uit een blauwe kiel met een aan de voorkant rode zakdoek, die op zijn punt aan de kiel was bevestigd. Later kwamen de gele kielen met het opschrift Blaos mar Raok. Verder marinekleding en Mexicaanse shirts met bijbehorende sombrero.

Repetitieruimte

We repeteerden wekelijks op zondagochtend, behalve in de vakanties. Iedereen was bijna altijd present. Verschillende repetitieruimtes werden aangedaan. Voor bekenden ter plaatse: het clubgebouw van JEVEO (Jeugd Vorming en Ontspanning) te Hoogerheide. Dit gebouwtje stond in het 'baantje van Naard Jansen, de melkboer' richting het oude kerkhof, gelegen tegenover de woning Raadhuisstraat 115. Op deze plaats staat nu een winkelpand met ingang van de parkeergarage; het protestants noodkerkje 'De Schakel', ook wel balletgebouwtje genoemd in woonwijk 'de Duintjes'. In Woensdrecht de lagere school en het poterskot bij Richard Kuijlen. We wilden niet oefenen in een horecazaak. Dat zou alleen maar verplichtingen ten opzichte van de uitbater met zich mee kunnen brengen.

Repertoire

Op het repertoire stonden nummers variërend van traditionele carnavals-, Wjeeldrechtse-, Bergse-, Braziliaanse nummers tot carnavalsachtige liedjes destijds gezongen door Nederlandse artiesten. Deze werden zo goed als allemaal uit het hoofd geleerd, vandaar de repetities

.

Bekendheid

Eind 1971 en tijdens carnaval 1972 kreeg Blaos mar Raok grote bekendheid in de Zuid-Westhoek. Bezocht werden voornamelijk cafés in Hoogerheide. Dat waren er toendertijd best veel ☺, zoals café Hof van Holland (Fons en Toke Kuijlen), café Boulevard (Duivenlokaal Zjoke Michielsen), café Alcazar (A. Schellekens), café De Schaapskooi of Eendracht (F. Somers-Hendrixx), café Het Centrum (F. Hoeks), café zaal De Arend (Frans en Cor Stuijts), café Casino (T. Aarden), café Montrée (L. Montrée), café Benelux (L. Marcus), café bar In de Zon (F. Jansen), Hotel William (H. Jacobs), De Bakker (Verschuren).

Verder deelname aan de carnavalsoptocht te Roosendaal, het eerste S.E.O bal van de plaatselijke rolschaatsvereniging, de teeravond van harmonie 'De Scheldezonen', P.A. de Vossenbergh te Oudenbosch, het halfvastenbal in de Martinushoeve te Zandvliet etc. In de jaren daarna volgden deelnames aan optochten op carnavalswagens van verschillende plaatsen in de omgeving. Optredens in België. Ooit een carnavalsweekend in Dordrecht bij de Dordtse carnavalsvereniging "De Polderstompers".

Bij optredens in een zaal werden ook wel gastmuzikanten uitgenodigd om Blaos mar Raok te versterken. De optredens werden afgewisseld met een half uur live optreden, daarna een half uur carnavalsmuziek opgenomen op een bandrecorder van onze eigen mobiele muziekinstallatie.

Buiten carnavalstijd begeleidde een aantal 'Blaos mar Raokers' het gilde Sint Sebastiaan tijdens de dans. Ook werd deelgenomen aan de plaatselijke MIWO (middenstand) feesten.

In 1972 werd Blaos mar Raok door de voorzitter van de carnavalsvereniging 'De Snoeken' gevraagd om hofkapel te worden voor het carnaval van 1973.

Carnaval 1972 was voor de boerenkapel en prins Chiel I de laatste actieve carnaval. De leden van die kapel waren bijna allemaal leden van fanfare 'de Scheldezones'. In 1972 werd fanfare 'de Scheldezones' een harmonie. Dat betekende, dat alle instrumenten moesten worden vervangen. In die tijd blies fanfare De Scheldezones in de zgn. hoge stemming. Nieuwe instrumenten met lage stemming werden aangeschaft. Misschien was de aanschaf van deze instrumenten, ook een toevallig gunstige bijkomstigheid om als hofkapel van Chiel I te stoppen. Instrumenten liepen tijdens carnaval wel eens schade op. Blaos mar Raok werd dus hofkapel.

'We blaoze dur' en 'Wu duiken dur in'

Het motto van 1973 werd: We blaoze dur.

(Je ziet ook wel We blaoze deur. Men lette

toen niet zo op de juiste dialectische schrijfwijze.)

Frans van Gastel, voorzitter van carnavalsvereniging 'De Snoeken' vroeg mij een carnavalsplaatje te organiseren en te coördineren. Zo gezegd zo gedaan.

Dit werd op vinyl het eerste 'eigen' carnavalsliedje van Wjeeldrecht, Hoogerheide/Woensdrecht. Op de A-kant werd dit (let op de schrijfwijze) 'Me blaoze deur' door Blaos mar Raok. Tekst John de Vos; muziek Henk Holtzer. Op de B-kant zong het Hoogerheidesse zangeresje Ria van Oevelen. In 1974 werd nog een plaatje gemaakt. Wjeeldrecht 1974: A-kant 'Wu duiken dur in' met dezelfde tekst- en muziekschrijver. De B-kant werd weer gezongen door Ria.

Blaos mar Raok trad op in de hoedanigheid van hofkapel, daarnaast verzorgde het optreden als zelfstandig dweilorkest, al dan niet met uitbreiding van gastmuzikanten.

Deze foto werd gemaakt naar aanleiding van het eerste carnavalsliedje van Wjeeldrecht op vinyl 'We blaoze deur'. Foto: fotografie Foto van Veen te Hoogerheide.

In 1973 werd een ludieke film van de groep rond het carnavalsgebeuren opgenomen. Die film moest een komische impressie hebben en was bedoeld als herinnering aan de beginperiode.

Vlnr. Staand Frans Cloots, Henk Holtzer, Jan van de Bergh, Ludo Pijnen, Pierre Backx, John de Vos, Richard Kuijlen. Zittend vlnr. Johan van Beveren en Jan Tempelaars

Carnaval 1973 met prinsesjes, Blaos mar Raok en Snoeken

Vlnr onderste rij: J. Ots, D. van Happen, A. van Zundert, C. van Giels, I. Verbaarendse, C. de Bot.

middelste rij: L. Pijnen, R. Kuijlen, J. Tempelaars, H. Cortie, W. Schrauwen, L. Wils.

bovenste rij: H. Holtzer, F. Cloots, J.v.d. Bergh, E. van Gurchom, J.de Vos, A. Tieman, J.Soffers, A.Wil-lemse, J.v.d. Broek, H. Jacobs, J. Nelen, F. van Gastel, A. Groffen, J. Soffers.

Niet op de foto wegens bezigheden elders:

Blaos mar Raok: P. Backx en J. van Beveren

Eind 1973 werd contact gelegd met een aantal leden van de Bergen op Zoomse dweilband Ummekesum. Deze leden wilden ervaring opdoen. Zo gezegd zo gedaan. Zodoende werd Blaos mar Raok uitgebreid. Zie foto op pagina 25 bovenaan. Het eerste optreden in nieuwe samenstelling was op de legerplaats Ossendrecht. Na het carnaval van 1974 haakte een aantal Bergse leden af.

Leuk voorval. Ooit bezocht prins Chiel II en gevolg de zusters van JMJ in het klooster te Hoogerheide aan de Huijbergseweg. De zusters hadden het volgens ons best naar de zin.

Maar....bij het verlaten van het klooster zei moeder-overste : "Hier heb je 25 gulden, als

je het volgend jaar niet meer komt".

Het klooster is in de loop der jaren gesloopt. Op die plaats is het nieuwe gemeentehuis gebouwd met behoud van de kapel van het klooster.

In 1975 waren er niet voldoende financiën om weer een plaatje te maken. Een tekst op een bekende melodie werd geschreven door John de Vos. Maar zoals het nogal eens gaat, wijzen de neuzen van leden niet altijd dezelfde kant op. Een aantal leden van Blaos mar Raok wilde geen lid meer zijn van de hofkapel. In 1976 stond Blaos mar Raok op enig moment weer op zichzelf en waren er weer 9 muzikanten, net zoals in het begin. Echter tijdens het carnaval van 1977 trok het ledenaantal weer aan.

*Kloostertuin JMJ aan de Wouwbaan, ingang toenmalige Heilig Hart school
Vlnr staand achterste rij: Louis de Koning, John de Vos, Henk Holtzer, Richard Kuijlen,
Henk de Koning, Frans van Rompaey, Jack Hopmans, Jan van de Bergh, Pierre Backx.
Vlnr zittend: Ludo Pijnen, Ko de Koning, Jan Tempelaars, Cees de Koning, Jan de
Koning.*

In november 1975 trouwde ik met Rini Stuijts. Het plan om café zaal De Arend over te nemen ging door omstandigheden niet door. Wij verhuisden naar Steenberg.

Een paar jaar later zegde ik mijn lidmaatschap op.

Blaos mar Raak veranderde langzamerhand in een big band genaamd 'BMR Showorkest'.

*Blaos mar Raak met majoretten uit Dordrecht.
Nieuweweg*

*Henk Holtzer tijdens het Steenbergse
dictee van 2020*

Ik zie, ik zie wat jij niet ziet...

door Ad van Loenhout

Inmiddels schrijf ik al voor het vijfde jaar verhaaltjes over mijn wandelingen en de overeenkomsten die ik onderweg zie met schilderijen. Het kiezen van de combinatie foto en schilderij is nooit een probleem. Het verhaal is elke keer wél een uitdaging, want de overeenkomst die ik zie is niet altijd voor de hand liggend en dan moet ik duidelijk maken wat ik zag.

Ook deze keer is dat zo, want de enige overeenkomst die op mijn foto van de Putsebaan - tussen de Groote en Kleine Meer - en het schilderij van Frans Van Kuyck (1852-1915) opvalt, is het uitgestrekte heidelandschap.

De foto maakte ik in november 2020 laat in de middag en het verdwijnende zonlicht spreidde een warme gloed over de mastbomen in de verte en het zand van de Putsebaan op de voorgrond. De sfeer van dat moment deed mij denken aan een tafereel dat Vincent van Gogh (1853-1890) in 1877 in een brief aan zijn broer Theo beschreef: *'Toen wij des avonds van Zundert terugreden over den hei, liepen pa en ik een eind, de zon ging rood onder achter het masthout en de avondlucht weerkaatste in de moerassen, de hei het gele en witte en grijze zand waren zoo vol toon en stemming.'*

De gedachtesprongen kwamen als vanzelf bij de woorden van Van Gogh:

- ▶ de boerenschilder
- ▶ het heidedorp Zundert
- ▶ de arme heikneuters
- ▶ de stroopjacht.

En zó zag ik de overeenkomst met het schilderij van Van Kuyck. Ik besloot iets te schrijven over natuurbeleving en de kleine boer. De heikneuter. De bronnen die ik daarvoor gebruik zijn de brieven van Van Gogh en het boek van de Vlaamse schrijver Aloïs Blommaert (1912-1958) *'De heikeuters'*.¹

Tussen deze twee mannen en onze woonomgeving bestaat geen directe relatie, maar natuurbeleving en liefde voor de geboortegrond is universeel! Van Gogh had trouwens net zo makkelijk in onze streek kunnen wonen, want in 1881 schreef hij vanuit Brussel aan Theo dat hij nadacht over verhuizen. Hij noemde daarbij o.a. Kalmthout als mogelijkheid: *'.....bij preferentie eene plaats waar kans is om in aanraking te komen met andere schilders & zoo mogelijk zamen te wonen & te werken omdat dat goedkooper & beter is.'*

Op dat moment woonde de schilder François Lamorinière (1828-1911) in Putte² in 'Le Pavillon' en..... Het liep anders.

Van Gogh koos voor Etten waar zijn ouders woonden. Feit is dat de beschrijvingen en tekeningen van Van Gogh over het boerenleven en het verhaal van Blommaert voor ons in West-Brabant herkenbaar zijn. Zijn tekeningen en schilderijen van boeren en arbeiders tijdens hun dagelijkse werk zou hij in Woensdrecht gemaakt kunnen hebben en Adriaen Leenaerts en zijn zoon Knoest, de hoofdpersonen in het verhaal van Blommaert, zouden op de Woensdrechtse heide geleefd kunnen hebben. In zijn Nederlandse jaren maakte Van Gogh een diepgaande studie van het boerenleven in Noord-Brabant en Drenthe en schreef erover aan Theo. Vincent voelde zich verbonden met de arme boeren en arbeiders op de hei die dag in dag uit moesten ploeteren voor een karige maaltijd.

1. De titel is correct geschreven. In het Nederlandse taalgebied wordt het woord 'heikneuters' gebruikt. Het verhaal van Blommaert speelt zich af in de Kempen en hij gebruikt het woord 'heikeuters'.

Waarschijnlijk een verbastering. In de gangbare bronnen heb ik het woord niet gevonden.

2. Tijding 2005-1: 'J.P.F.Lamorinière en het landgoed Le Pavillon te Nederlands Putte' door Frans Meeus.

Hij identificeerde zich helemaal met hun manier van leven. Honderden tekeningen maakte hij van de mannen en vrouwen op het land; aan het spitten, zaaien en ploegen.

Ik heb niet zo veel met het kleurrijke expressieve werk dat Van Gogh later in Frankrijk maakte. Zijn jaren in Nederland - Etten, Drenthe en Nuenen - interesseren mij wél. Misschien is de reden daarvoor dat ik, net als Van Gogh, met nostalgie terugdenk aan de jeugd en de geboortegrond. Van Gogh schreef tientallen keren aan Theo over zijn verbondenheid met de natuur en de herinneringen aan de heide en boerderijtjes in de omgeving van Zundert. Ergens las ik dat nostalgie heimwee naar het eigen verleden is; een zoektocht naar iets wat je bent kwijtgeraakt. Sinds ik gepensioneerd ben lees ik graag en veel over geschiedenis en kunst.

Lezen over Van Gogh en kijken naar zijn werk is een mooie combinatie en in zekere zin is het een vorm van heemkundig onderzoek. Van Gogh hield van de natuur en ook hij legde een relatie met schilderkunst. In 1874 schreef hij daarover in een brief aan Theo: *'Blijf maar altijd veel wandelen & veel van de natuur houden, want dat is de ware manier om de kunst meer & meer te leren begrijpen. De schilders begrijpen de natuur & hebben ze lief & leren ons zien.'*

Toen ik aan deze aflevering begon was ik het boek 'Alles voor Vincent, het leven van Jo van Gogh-Bonger' aan het lezen. Jo Bonger (1862-1925) trouwde in 1889 met Theo van Gogh. Haar zwager Vincent heeft zij nauwelijks gekend. Zij hield een dagboek bij waarin ze haar diepste gevoelens en gedachten beschreef. In 1881 schreef ze daarin een soort geloofsbelijdenis, dat er 'iets hoogers dan de mensch' moest zijn: *'Ik kan me begrijpen dat iemand in zijn enge binnenkamer gezeten, door angst en twijfel overmand en bestelpt, door allerlei stelsels en redeneeringen van wijsgeeren verward en in het nauw gebracht er toe komt om te zeggen: er is geen God. Maar ga naar buiten in de heerlijke vrije natuur, laat het zachte lentekoeltje uw gloeiend voorhoofd afkoelen, geniet van de heerlijke bloemengeur, van het lied der vogels, laat de kalme avond ook vrede doen nederdalen in*

uw gemoed.' Het advies van Vincent en zijn schoonzus Jo om te wandelen en van de natuur te genieten is tijdloos en tegenwoordig zo mogelijk nog belangrijker. In onze maatschappij moet alles snel en efficiënt. Generaties groeien op in een perfecte virtuele wereld, raken in verwarring door een oneindig aantal 'stelsels en redeneringen' en verwachten dat alles maakbaar is.

In de woorden van Vincent en Jo herken ik precies wat ik tijdens mijn wandelingen zie en voel. Mijn wandelomgeving is meestal de Noordpolder van Ossendrecht. Als ik thuis vertrek ben ik in een paar minuten op de Zouteweg. Na enkele honderden meters overheerst stilte en rust. Het gedruis van het verkeer is verdwenen en daarvoor in de plaats is het geluid van vogels gekomen. Ter hoogte van de theetuin aan het Kerkepadje hoor ik op de zomeravond vaak het geluid van de koekoek. Voor mij hét geluid van de zomer. Boven de Bunt roept een buizerd terwijl hij, gebruikmakend van de thermiek, speurt naar een prooi. In de buurt van de Schenkeldijk flitsen aan alle kanten zwaluwen voorbij die luid kwetterend door de lucht buitelen en soms zijn reeën te zien die zich tegoed doen aan grassen en blaadjes. Kleine gebeurtenissen, ingelijst in licht en kleur onder de mooiste Hollandse luchten.

Frans Van Kuyck schilderde zijn 'Stroopjacht op de heide' in 1891. We zien een heikneuter met zijn vrouw en dochter ergens in de uitgestrektheid van de heide. Misschien maakte Frans dit werk in de omgeving van Putte waar hij met zijn oom François Lamoignon vaak ging schilderen.

In 1876 schreef hij aan zijn vriend, de kunstschilder Piet Verhaert (1852-1908): *'De heide is prachtig, de grote hitte die we deze zomer gehad hebben heeft de plantengroei op verschillende plaatsen verbrand, wat nog meer verscheidenheid aan kleur geeft aan deze plaatsen die reeds zó mooi zijn.'* De ongerepte natuur en het leven van de eenvoudige bewoners waren zijn belangrijkste inspiratiebron.

Frans vertelt een verhaal. Een heikneutergezin is op weg naar huis met een kruiwagen vol mutserd. Sprokkelhout dat ze op de heide bij elkaar hebben gezocht. Op een open plek, waar ze de omgeving goed in de gaten kunnen houden en de garde al van ver kunnen zien aankomen, hebben ze halt gehouden. De man heeft zijn vrouw en dochter even alleen gelaten om zijn strikken te zetten. Hij heeft zich erop voorbereid want zijn broek, kiel en hoed hebben de kleur van de heide. Als er onraad is kan hij zich verstoppen in een oneffenheid en wordt nagenoeg onzichtbaar tussen de heideplanten en grassen. Hij heeft een jutezak meegenomen om de buit in te stoppen. Vandaag is een geluksdag want een grote haas is in een van de strikken gelopen. Voorzichtig om zich heen spiedend is hij teruggegaan naar de plaats waar zijn vrouw en dochter op hem wachten. Pas als hij vlakbij is haalt hij de haas onder de zak vandaan en zo dadelijk zal hij hem verstoppen onder de mutserd die zijn vrouw al heeft opgetild. Het kleine meisje kijkt met een schuin oog naar de haas. Wat gaat er door haar hoofd? Medelijden met het beestje dat haar vader heeft gedood? Of denkt ze aan het malse vlees dat ze straks van haar moeder voorgezet krijgt. Ze heeft de hele dag hard moeten werken om het hout te verzamelen en heeft honger. Ze was al moe en toen moest ze haar moeder ook nog helpen om de volle kruiwagen door het rulle zand van de heidebaan naar huis te trekken.

Het schilderij is een momentopname van het harde en zware leven op de heide. Aloïs Blommaert, geboren en getogen in het heidedorp Wuustwezel, vertelt meer over het leven van de heikneuters in zijn boek. Hij beschrijft hoe Adriaen en de tienjarige Knoest de weerbarstige heidegrond in cultuur brengen met niets anders dan de spade en plaggenzeis. Elke keer een paar vierkante meter waar eerst de begroeiing wordt afgestookt. De as is de eerste meststof. En daarna worden de plaggen gestoken, gebroken en omgelegd. Als de heikneuter een geit en misschien zelfs ook een schaap heeft, wordt het natte strooisel uit de stal over het ontgonnen stukje grond verspreid om die vruchtbaar te

maken en er later een paar aardappels op te kunnen poten. De heikneuters mochten alleen op de gemeente, de woeste gemeenschappelijke gronden, hun akkers aanleggen. En ook sprokkelhout, strooisel voor in de stal en turf verzamelen. De grond bleef eigendom van de heer, het dorpsbestuur of de abdij. In ruil voor het gebruik moest de heikneuter jaarlijks een cijns afdragen, meestal in de vorm van een tiende deel van de oogst. Voor de eigenaars van de grond was het lucratief. Zonder dat ze er iets voor hoefden te doen ontvingen zij voor gebruik van de gemeente de cijns.

Toen in het hertogdom Brabant de bevolking toenam ontstond de behoefte aan meer voedsel. Er moesten meer boerderijen komen. Keizerin Maria-Theresia (1707-1780) vaardigde daarom in 1772 een ordonnantie uit dat een deel van de gemeente gratis moest worden verdeeld onder gezinshoofden, met de verplichting om de grond in cultuur te brengen en de bepaling dat ze een aantal jaren vrijgesteld zouden worden van cijns.

Voor de heikneuters een gouden kans een eigen boerderij te bezitten. Voor de heer, het dorp en de abdij was de ordonnantie een grote bedreiging. De jaarlijkse cijns zou veel minder worden en zij stelden alles in het werk om de uitvoering ervan tegen te houden.

Het verhaal van Blommaert eindigt op het moment dat Adriaen en Knoest Leenaerts een stuk gemeente hebben kunnen bemachtigen om een eigen boerderij te beginnen. Blommaert schreef in zijn laatste hoofdstuk: *'De ordonnantie over de braakliggende gronden door keizerin Maria-Theresia was van zeer groot belang voor de landbouw van ons land. Op vele plaatsen nochtans werd deze verordening op allerlei manieren tegenwerkt en wel door de meest hoge en invloedrijke personen: de gemeenteoverheden, de kasteelheren en grondbezitters, de kloosters en de grote financiers. Het waarachtig doel: de woeste grond vruchtbaar te maken en het eigen volk te voeden en een zekere welstand te verschaffen, werd als gevolg van deze plaatselijke onwil, cynische kruiperij, ongehoord bedrog, omkoperij en betreurenswaardige voorkeuren nooit be-*

Putsebaan (foto Ad van Loenhout 2020)

Stroopjacht op de heide (Frans Van Kuyck 1891)³

3. Het schilderij is ook bekend onder de naam 'Landarbeid op de heide'. De titel in dit verhaal ontleen ik aan het boek 'De Kalmthoutse of grijze school'.

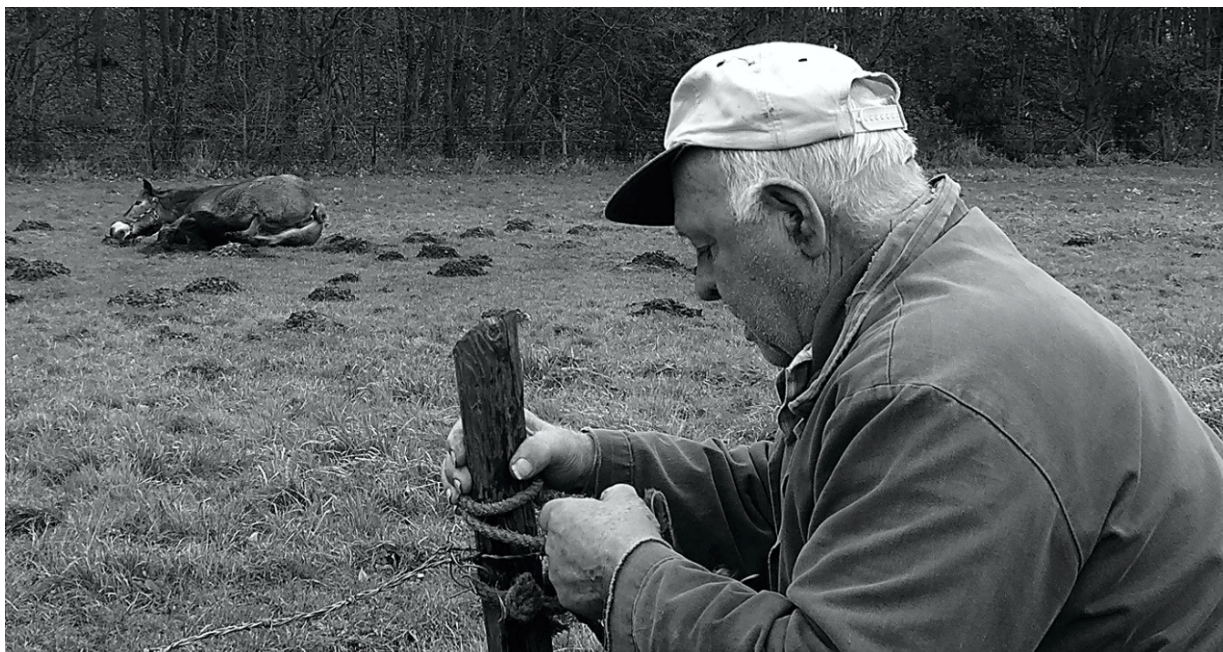
reikt. Toch boekte de landbouw in vele streken een geweldige vooruitgang dankzij de honderden boerengezinnen die op de ontginde gronden ruime levensmogelijkheden vonden.'

De heikneuter die door Frans Van Kuyck werd geschilderd heeft vast en zeker nooit gehoord van de ordonnantie van Maria-Theresia. Al ver voor hij geboren werd was haar streven mislukt. Het was al snel duidelijk dat de woeste gronden nauwelijks vruchtbaar gemaakt konden worden. De belangrijkste oorzaak was echter de tegenwerking van de grondeigenaren, zoals Blommaert die beschreef.

In onze omgeving werd door de Bataafse republiek (1795-1806) later gevolgd door het koninkrijk Holland (1806-1810) bij uitvoering van de ordonnantie vaak gekozen voor verpachting. En voor verkoop. Daar profiteerden de rijke adel en de grote financiers van. Zij kochten grote stukken woeste grond en beplantten die met de grove den – de mastboom – die werd gebruikt voor de bouw en als mijnhout. In onze omgeving kennen we de voorbeelden: de Moretusbossen, de Groote Meer, Mattemburgh en de Wouwse Plantage. Uiteindelijk is het maar een klein aantal heikneuters gelukt om te profiteren van de ordonnantie van Maria-Theresia. De meesten bleven veroordeeld tot het harde leven zonder vooruitzichten. Stropen was een van de manieren om een paar centen te verdienen. Of een keer vlees op tafel te krijgen. Maar elke keer namen ze een groot risico. De boetes waren hoog en de vangmiddelen werden verbeurd verklaard. Als de heikneuter op het schilderij betrappt zou worden zou hij een boete krijgen én zijn kruiwagen zou in beslag genomen worden. Hun leven zou nóg zwaarder worden. Van Kuyck heeft de vermoedstoestand van de vrouw treffend vastgelegd. Hij heeft haar geschilderd met afgewend gelaat zodat haar gezichtsuitdrukking niet te zien is. De hand die zij tegen haar wang houdt verradt haar bezorgdheid: 'Als dat maar goed gaat.'

Ik begon deze aflevering met een fragment uit een brief van Vincent van Gogh en ik eindig met een paar fragmenten én tekeningen die hij in 1885 maakte als studie voor 'De aardappeleters'. Het idee kreeg ik in oktober 2021 toen het Van Gogh-museum een tentoonstelling organiseerde over dat schilderij met als titel 'Misser of meesterwerk'. Van Gogh beschouwde het *après tout* als zijn beste werk. Hij was toen de enige! Voor een schilder is het een uitdaging om een figuur te laten spreken door details in lichaam, houding of gezichtsuitdrukking. Voor Van Gogh was dát de zwaarste opgave. Eindeloos tekende hij om zich daarin te bekwamen. De kunstcriticus en museumdirecteur W. Jos de Gruyter (1899-1979) schreef in 1951 in een van zijn artikelen in 'Het Vaderland': *'Van Gogh heeft het onbeschrijflijk moeilijk gehad. Hij had alles tegen zich en niemand is ooit begonnen met zo bitter weinig talent.'*

Toen ik over de tentoonstelling las herinnerde ik mij de foto's die ik in januari 2013 had gemaakt van Adrie Hopmans. Die middag wandelde ik op de Nieuweweg en zag Adrie vanaf zijn boerderij met Kelly, zijn Belgische grijze, op weg gaan naar het weiland aan de Cameronlaan. Ik ben met hem meegelopen, heb wat met hem gekletst en een paar foto's gemaakt. Een paar van hem, een paar van Kelly en eentje toen Adrie de afrastering van het weiland met een touw dichtbond terwijl Kelly op de achtergrond in het zand lag te rollen. Later, toen ik de foto's thuis bekeek, was het precies die foto die mij deed denken aan de studies die Van Gogh maakte voor 'De aardappeleters'. Ik heb mijn boeken over de Nederlandse jaren van Van Gogh erbij gepakt. En zowaar, ik zag treffende overeenkomsten.

*Adrie Hopmans met Kelly, zijn Belgische grijze op de achtergrond
(foto Ad van Loenhout 2013)*

*Studie met twee handen
(Foto Van Gogh museum Amsterdam)*

In die tijd speelde ik al voorzichtig met het idee om te gaan schrijven maar het zou nog een paar jaar duren voor ik eraan begon. De overeenkomsten die ik had gezien tussen mijn foto's en de studies van Van Gogh zakten diep weg in mijn grijze cellen. Tot vorig najaar. Ik heb de foto's opgezocht en mijn boeken er weer bij gepakt. Zie jij wat ik zie?

De overeenkomst tussen de stevige knuist waarmee Adrie de weidepaal vasthoudt en de gesloten knuist op de studie met twee handen? Zelfs de mouw van de werkjas komt overeen. Ik heb je al verteld over mijn fantasie dat Van Gogh in onze omgeving gewoond zou kunnen hebben en als ik mijn fantasie de ruimte geef stel ik me voor hoe Van Gogh een schets van Adrie en zijn Belgische grijze zou maken en in een brief aan Theo ten tweede male zou schrijven: *'een superbe figuur, treffend door een expressie van soberheid.'*⁴ Ik kan me voorstellen dat je deze overeenkomst niet heel spannend vindt. Handen zien er nu eenmaal hetzelfde uit. Hooguit is de een groter dan de ander of is de een ruw en getekend door arbeid terwijl de ander elegant en fijn gevormd is.

4. In 1883 gebruikte Van Gogh deze woorden toen hij in een brief aan Theo de boeren in Drenthe typeerde.

Toen ik aan het bladeren was in het boek van Jan Hulsker 'Van Gogh en zijn weg, het complete werk' zag ik nóg een overeenkomst....

*This van Rooij (1823-1908)
Vincent van Gogh 1885*

*Adrie Hopmans (1933-2013)
Foto Ad van Loenhout 2013*

De tekening van This maakte Van Gogh in 1885 als studie voor 'dat geval van die boeren rond een schotel aardappels.' Zo omschreef hij in een brief aan Theo het schilderij dat later bekend werd als 'De aardappeleters.' De foto van Adrie Hopmans maakte ik in januari 2013. Twee mannen die meer dan een eeuw na elkaar geboren werden en tóch een paar zaken gemeen hebben. Allebei verdienden ze hun eten met het bewerken van de aarde. En allebei leefden ze in een tijd van verandering en vernieuwing. Toen Van Gogh This tekende kwam het boerenbedrijf steeds meer onder druk te staan als gevolg van de industriële revolutie en de verstedelijking van het platteland. Toen ik Adrie fotografeerde was zijn boerderij en zijn manier van leven een laatste herinnering aan taferelen die bijna

overal in Nederland uit het straatbeeld waren verdwenen. De overeenkomst in kleding, een trui met daarover een werkjas én pet op het hoofd, getuigt van gewoontes en tradities die generaties lang in stand werden gehouden. Er is zelfs enige gelijkenis te zien in hun gelaat. Zie jij wat ik zie?

Van Gogh maakte 'De aardappeleters' in Nuenen. De inspiratie kreeg hij op een avond toen hij bij de weduwe Cor de Groot – van Rooij was, de zus van This. This woonde bij haar in, samen met zijn neef Sis en nicht Gordina de Groot, de kinderen van Cor.⁵ Deze mensen staan afgebeeld op het definitieve schilderij. This is de man die het koffiekopje omhoog houdt en zijn zus Cor schenkt de koffie in.

5. In de boeken 'Van Gogh in Brabant' (1987) en 'Van Gogh en Nuenen' (3e uitgave 2018) worden de mensen op 'De aardappeleters' verschillend geïdentificeerd. Ik volg de identificatie uit 'Van Gogh en Nuenen'.

Voor dit verhaal heb ik een paar foto's van Adrie bewerkt om de overeenkomst met de tekeningen van Van Gogh beter uit te laten komen. Ik sluit af met een foto van Adrie in kleur en ten voeten uit. Een eerbetoon aan een man die vijf maanden nadat ik de foto's maakte, op 18 juni 2013, overleed. Zijn Belgische grijze volgde hem een paar jaar later en inmiddels is de boerderij ook gesloopt. Gelukkig heb ik in de loop van de jaren tientallen foto's gemaakt van boerderij Hopmans. Nóóit ben ik langs de boerderij gelopen zonder te zien! De groene deurkes en de oude klinkertjes op het voorerf. Soms zag ik Adrie doende met de verzorging van Kelly. De grote schuurdeuren stonden niet zo vaak open. Dat heb ik maar een enkele keer gezien en dan stopte ik even om te kijken naar de gebinten, het stro op de zolder en de werktuigen op de deel. Daarna wandelde ik verder en steevast kwam de herinnering aan de jaren dat ik als klein manneke in de zomervakantie ging logeren bij opa en oma. Die woonden in de Heense polder bij boerderij 'De snelle hoeve'

waar opa paardenknecht was. De wandeling door Woensdrecht naar de Zomerbaan⁶ en via de Zouteweg terug naar huis loop ik met regelmaat en vanaf de plek waar hij woonde is Adrie Hopmans sindsdien een herinnering die mij tijdens mijn wandeling korte tijd vergezelt. ♣

Bronnen:

Vincent van Gogh en zijn geboorteplaats;

Als een boer in Zundert;

Alles voor Vincent, het leven van Jo van Gogh-Bonger;

Van Gogh in Brabant;

Vincent van Gogh door W. Jos de Gruyter;
Van Gogh en zijn weg, het complete werk;

De Kalmthoutse of grijze school;

Tijding 2005-1.

www.aloïsbommaert.be

<https://berts-litteraire-blog.webnode.nl>

[www.researchgate.net](https://www.researchgate.net/publication/336240581) publication/336240581
Hoe gemene gronden verdwenen in België.

www.dbnl.org Vlaanderen jaargang 27

www.vangoghle

6. De officiële naam Brilseweg gebruik ik niet. De naam Zomerbaan zit vast in mijn geheugen omdat ik in dat seizoen het meest geniet van de wandeling met het weidse uitzicht over de velden.

DE TELOORGANG VAN DE WILHELMIETEN VAN HUIJBERGEN IN 1847

Samenstelling: Jan van Elzakker

Enige eeuwen verzorgen de kloosterlingen van de orde van de wilhelmieten vanuit hun klooster in Huijbergen, al of niet in het geheim, mede de zielzorg voor de bewoners van onze streek. Met het opkomen van de ideeën van de Verlichting in de 18^e eeuw ontstaat echter o.a. in Frankrijk, Oostenrijk en onze Republiek een aversie tegen de katholieke clerus en haar instituten, vooral de kloosters. Dat zal ook in Huijbergen zijn sporen nalaten.....

Achterkant Poortgebouw klooster wilhelmieten 17^e eeuw, anno 2022

Onder de Oostenrijkse keizerin Maria Theresia (1717-1780), maar vooral onder haar zoon keizer Jozef II (1741-1790)¹ beginnen barre tijden op religieus gebied. Dat geldt ook voor de zuidelijke Nederlanden die dan in hun bezit zijn. Het geloof is staatszaak geworden en erop gericht naar het lijkt de Kerk te vernietigen. Er worden in de laatste decennia van de 18^e eeuw 2000 kloosters gesloten door de keizerlijke Oostenrijkse machthebbers met de verdrijving van 36000 religieuzen. Hun goederen worden in beslag genomen, de bisschoppelijke seminaries gesloten, processies en *plechtige* uitvaarten verboden, want 'na de dood was iedereen toch gelijk', het verbod op doodskisten om hout uit te sparen en nog een lange rij van maatregelen tot in de kleinste details. Dat

levert hem, Jozef II, de titel van *de gekroonde koster* op.²

Het ergst getroffen zijn de kloosters die geen nut hebben voor de religie, of voor de staat of voor de medemens. Naar aanleiding van de decreten van 1783 om de onnuttige kloosters te sluiten op bevel van de keizer worden in 1784 in het bisdom Antwerpen meerdere kloosters verloren verklaard, waaronder de meeste wilhelmieten-kloosters. Maar Huijbergen blijft nog gespaard! Dat heeft het te danken aan meerdere omstandigheden:

1. Misschien was de waarde van de klooster-goederen te gering.
2. Mogelijk werden de Huijbergse religieuzen niet als onnuttig beschouwd omdat ze in onze dorpen de parochie bedienden.

-
1. *Broer van Marie Antoinette, echtgenote van koning Lodewijk XVI van Frankrijk, die in 1793 onder de guillotine onthoofd werden tijdens de Franse Revolutie.*
 2. *Het aantal kaarsen dat mocht branden op het altaar, kledingvoorschriften voor de religieuzen, hoogte van de nonnenkap, e.d.*

Keizerin Maria Theresia en haar zoon en opvolger keizer Joseph II

De wilhelmieten verstonden de kunst, gezien het verloop van de grens door kerk en goederen, gedurende eeuwen zich de ene keer voor te doen als onderdanen van de Verenigde Provinciën, dan wel de andere keer als onderdanen van de Oostenrijkse keizer.

Als in 1790 keizer Jozef II overlijdt en zijn broer Leopold II hem opvolgt komt er even enige ontspanning in onze streek. Want Leopold

herroept de strenge decreten tegen de Kerk. Maar niet voor lang heerst er enige rust.

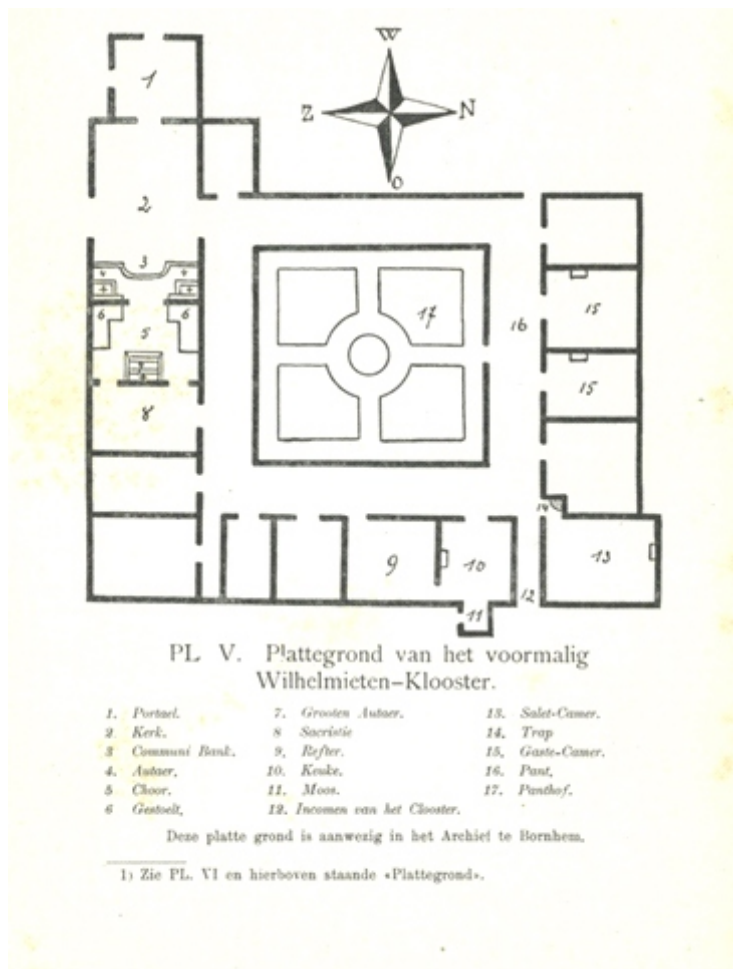
3. Meest waarschijnlijk echter liet de keizer zich weerhouden door de twijfelachtige ligging op de grens, waarover al zo vaak wat te doen was geweest.

Zoekplaatje, Huijbergen ruim 250 jaar geleden, nog in het ancien régime van vóór 1795 met de beruchte grens tussen Noord (markies-Staats gebied) en Zuid (abt Tongerlo-Oostenrijks gebied), dwars door kerk/kloostergebied van de wilhelmieten.

Na de Vrede van Munster in 1648, Siardus Bogaerts, de beroemdste wilhelmiet in de 17e eeuw. Er is in Huijbergen een straat naar hem genoemd.

De wilhelmieten ook slachtoffers van de 'Verlichte' ideeën

De Fransen gaan zich roeren sinds de bestorming van de Bastille en het begin van de Franse Revolutie in 1789. Onze streken zullen gaan ervaren wat vrijheid, gelijkheid en broederschap betekenen. Het Belgische deel uit de Oostenrijkse tijd wordt al in 1795 bij decreet bij Frankrijk ingelijfd. In 1798 volgt ook het Bataafse deel waartoe wij behoren. De Fransen zijn genadeloos voor het Huijbergse klooster en zijn bewoners. Ze worden beschouwd te behoren tot het Belgische deel en worden daarom onderworpen aan de Franse wetten en decreten betreffende de katholieke godsdienst. Die zijn net zo zwaar als de maatregelen van de Oostenrijkse heersers waren. Dat betekent opheffing van de kloosterorden, verbod op afleggen van de geloften, secularisatie van kloosters en goederen. De staat start met beslagname en verkoop. De katholieke godsdienst wordt afgeschaft en vervangen door de 'Eredienst

der Rede'. De geestelijken worden vervolgd en verbannen...

In het noordelijk deel worden de Zeven Provinciën onder de naam van Bataafse Republiek wel onafhankelijk in december 1794 maar wel met de Fransen als eigenlijke baas. Omdat het voor de katholieken in de Bataafse Republiek beter is dan in het Belgische deel, willen de wilhelmieten graag tot het noordelijk grondgebied gerekend worden, tot het Markiezaat van Bergen op Zoom en niet tot de voormalige Oostenrijkse Nederlanden.

Echter op 8 februari 1798 in de namiddag, arriveert in Huijbergen een commando Frans voetvolk aan de poort van het klooster. Ze dringen zich naar binnen en delen de prior mede dat ze opdracht gekregen hebben dat de kloosterlingen binnen twee dagen moeten zijn vertrokken en in opdracht van

de commandant beslag moeten leggen op alle kloostergoederen. De volgende dag mogen de religieuzen hun eigen huisraad en bed meenemen uit het klooster. Ze hoeven echter de gemeente niet te verlaten als ze de dag erop worden uitgezet. Ze vestigen zich dan ook bij ingezetenen van Huijbergen. De kerk wordt dezelfde week nog gesloten en verzegeld. Het is de tweede keer in de geschiedenis (de eerste keer in 1566 met de Beeldenstorm) dat ze uit hun klooster worden verjaagd en beroofd van al hun goederen, klooster en kerk. Alles wordt door het departement van de Twee Netten publiek verkocht aan freule Jurie Dauphyn: kerk, klooster, grond en gebouwen. Aan grond: 51 hoeven à 32 gemet; hetgeen meer dan 600 hectaren bouwland is. Daarbij komen nog bezittingen aan rente van de pacht van wildert en woestijnen, een watermolen in de heide, de tiende in Hildernisse, de tiende in Huijbergen, enige weiden te Hoogerheide, idem in Ossendrecht, 7 huizen in Huijbergen en ook nog een Refugie-huis in de Rozemarijnstraat in Bergen op Zoom³. Deze goederen komen door koop en verkoop uiteindelijk allemaal in het bezit van de heer Ballieu.

Napoleon is inmiddels keizer en deze staat wat coulanter tegenover de katholieken. Gelukkig verandert daardoor de politieke situatie zodanig dat bij een akte van 13 maart 1805 de wilhelmieten een en ander

op persoonlijke titel terug kunnen kopen van Joannes Franciscus van Geel, de erfgenaam van Ballieu.

De verjaagde kloosterlingen overbruggen die acht jaren door bij particulieren hun diensten te verrichten, c.q. de H. Missen op te dragen. Ze verblijven dan in de kamer bij Jan van Campen in het gehucht Overberg en bij Adriana Nelen in het dorp, ook nog lange tijd bij Jan van Loon in de schuur bij de Heimolen, 'gehucht' Zuidgeest, en verder in een schuur buiten de poort van het klooster. Al in 1803 mogen ze het klooster weer in, dat ondertussen gehuurd is door Jacobus Melsen van Hildernis, onder de Zuidgeest, om te voorkomen dat het klooster vernietigd zal worden. Dat dat goed en op tijd is gezien door Melsen blijkt wel uit het feit dat de eerder vermelde koper Julie Dauphin al lood en ijzerwerk heeft weggenomen, zelfs het kruis van de toren, en dit alles heeft verkocht.

Zo is de situatie in Huijbergen in het klooster van de wilhelmieten verre van rooskleurig: zijn er in 1805 nog prior Geens met zijn kloosterlingen, de meesten al grijsaard: Tijsmans, Bellens, Sophie, Osemans, en Van Bladel. Die tekenen voor de teruggekregen kloostergoederen; frater De Wit tekent niet. Tussen 1810 en 1820 zijn er vier religieuzen en tussen 1820 en 1830 nog maar twee, zo we verderop zullen zien.

Broer Lodewijk Napoleon was in die tijd 1806-1810 door Napoleon hier als koning aangesteld en was behoorlijk tolerant.

3. Zie blz. 486/490 Krüger deel I 1874 *Geschiedenis Van Huybergen*

Koning Willem I

Vrij plotseling hebben we na de val van de Republiek van de Zeven Provinciën in 1795, gevolgd door de Franse Tijd, een echte eigen koning en koninkrijk in 1815 gekregen. Dit alles na de verliezen van keizer Napoleon bij de Slag van Leipzig en nadien Waterloo. De Europese machthebbers richtten tijdens het Wenen Congres -van september 1814 tot juni 1815 bijeen- 'Groot Nederland' op.

Koning Willem I

Koning Willem I zit op de troon van een mooi groot koninkrijk: Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden, Noord en Zuid weer verbonden! Maar niet voor lang.

Als 'onze' koning Willem I aan de macht komt dwarsboomt hij alle pogingen tot opstanding van het katholieke leven als hij met Rome niet tot een overeenkomst, een concordaat, kan komen in die beginjaren van zijn koningschap. Als hij goed en wel aan de macht is zijn in zijn rijk nauwelijks nog levensvatbare religieuze gemeenschappen te vinden.

Ze zullen het weten, die katholieken, wie de baas is geworden in het nieuwe koninkrijk! De katholiekenhater Willem I treedt namelijk in de voetsporen van de heersers in de laatste decennia van de 18e eeuw en het begin van de 19e eeuw. Hij zet al gelijk kwaad bloed als hij, tegen de

wil van de weer verbonden Zuidelijke Nederlanden in, de latere Belgen, de Grondwet van 1815 er doorheen drukt. Hoewel die wet eigenlijk wordt weggestemd, weet men door gekonkeloes mét en ván Willem I die toch in werking gesteld te krijgen, met als gevolg:

- de vervolging van katholieke geestelijken: zoals bisschop mgr. Broglie van Gent,
- maatregelen tegen de kloosters: uit laten sterven door aanname van novicen te verbieden,
- sluiting van seminaries: geen priesters meer voor de parochies,
- maar daarvoor in de plaats oprichting van het Collegium Philosophicum in Leuven,
- inbreuk op de vrijheid van drukpers, vereniging en van onderwijs,
- ongelijke verdeling van ambten,
- ontevredenheid over financieel bestuur,
- gedwongen gebruik van de Nederlandse taal,
- het niet uitvoeren van het concordaat met de Paus, enz. enz.⁴

Ziedaar enige van de ingrediënten die zullen leiden tot De Opstand in Brussel op 25 augustus 1830, waardoor het prille Groot Nederland al na vijftien jaar uiteenvalt. Het noordelijke (Klein) Nederland ziet het zich afgescheiden België uit de vingers glippen, waarvan het verfranste deel, de Walen en de Brusselse bourgeoisie, de baas spelen en het gewone Vlaamse volk buitenspel blijft. Koning Willem I en opvolgers hebben zich heel wat af te vragen ...

Het kloosterleven is dan al verwoest, de Kerk is al in rouw gedompeld. Door de voortgezette uitstervingspolitiek⁵ van Willem I zijn er in Huijbergen uiteindelijk rond 1830 slechts twee paters overgebleven, te weten Wilhelmus van Bladel en Willem van den Berg. Maar ondertussen zijn kerk en

4. "Geschiedenis van het klooster van Huybergen", 29 mei 1907, Bergen op Zoom, door oud-leerlingen

5. Verbod op nieuwe intredes van novicen

Antwerpenaar Joannes Franciscus van Geel, op zijn beurt erfgenaam van Baillieu, verkoopt kerk en klooster uiteindelijk terug aan de RK gemeente van Huijbergen.

Interessant detail is wel dat deze Van Geel een oudoom is van de begin 19^e eeuw aangestelde 'regerende' burgemeester P. van Agtmaal.

← Toen het 'Poortgebouw' en nu: 'boompje groot, plantertje dood'

Ondertussen hebben de seculiere priesters, de gebroeders De Bie, afkomstig van Halsteren, ook hun neus aan het venster gestoken in Huijbergen als wilhelmietenpastoor Bellens komt te overlijden in 1829. Een van de broers De Bie, Marinus, wordt de eerste nog door de bisschop van Antwerpen aangestelde

klooster, na een zeer ingewikkelde procedure⁶ en een ingestuurd rekest naar de koning, gesteund door de heer Cuypers⁷ in het bezit gekomen van wilhelmietenpastoor frater Bellens. Deze is ook een van de laatste wilhelmieten trouwens, subprior van het klooster en pastoor dus van de parochie *Huybergen*. En de kerkmeesters Henricus van Mechelen, Joannes Buurmans, Adrianus Elst en Petrus Hectors delen in de vreugde. Zij weten het voor elkaar te krijgen in 1828 een subsidie los te krijgen bij de koning van f 2500,- als tegemoetkoming in de kosten van het terugkopen van het in 1795 verloren gegane bezit aan voornoemde Baillieu.

seculiere pastoor.

Deze in Halsteren op 15 juni 1794 geboren priester, net als nog twee broers die in de streek zullen uitzwermen, wordt eerst kapelaan in Fijnaart, vanwaar hij in 1827 naar Huijbergen vertrekt om als kapelaan de pastoor-prior-wilhelmiet Bellens te gaan assisteren. Als deze in 1829 overlijdt wordt De Bie de eerste 'echte' pastoor, die later deken van het dekenaat Bergen op Zoom zal worden. Vicaris (voorlopig waarnemer) J. van Hooydonk, de latere bisschop van Breda, belast De Bie met het bestuur over de Huijbergse goederen als bezitting van het vicariaat (later in 1853 bisdom) Breda.

6. Blz. 322 "Geschiedenis van het klooster van Huybergen"

7. uit Bergen op Zoom, lid van de Tweede Kamer. Zijn nazaten bouwen en bewonen Mattemburgh, Deze familie, wonend onder Zuidgeest viel tot 1864 onder de parochie Huijbergen. Daarna onder de nieuwe parochie Nieuw-Borgvliet. De telgen Cuypers liggen nog steeds op het kerkhof in Huijbergen begraven.

Het rommelt in Europa op meerdere plaatsen: de junirevolutie in Frankrijk doet de koning aldaar verdwijnen, de Poolse opstand tegen de Russische tsaar mislukt, evenals de onafhankelijkheidsstrijd van de Grieken tegen de Turken. Ook hier bij ons breekt op 30 augustus 1830 in Brussel een opstand uit tegen koning Willem I. Andere steden zoals Luik sluiten zich daarbij aan. Het Nederlandse leger slaagt er niet in de orde te herstellen. Het jaar erna op 4 juni is Leopold van Saksen Coburg bereid koning te worden in de Zuidelijke Nederlanden. Kroonprins Willem, zoon van koning Willem I, vecht in de Tiendaagse Veldtocht van 2 tot 12 augustus 1831, om dit gebiedsdeel te behouden. Als Frankrijk er zich mee gaat bemoeien staakt hij de strijd. Onder grote druk van de grootmachten wordt uiteindelijk in 1839 België afgestaan.

De scheiding tussen Noord en Zuid wordt aldus een feit na die roemruchte Tiendaagse veldtocht.

Daar, in het zich vrij geproclameerde nieuwe land België, worden de hiervoor genoemde gehate maatregelen van Willem I gelijk al afgeschaft. Dat betekent dat daar de kloosters weer gebruik kunnen maken van de in de grondwet vastgelegde vrijheid van vereniging. De overgebleven nog in leven zijnde kloosterlingen richten hun kloosters weer in en er kunnen weer novicen worden aangenomen. Ook in Huijbergen, want het klooster ligt immers dan wel op (oud Oostenrijks) zuidelijk omstreden grondgebied in de ogen van de wilhelmieten; ze proberen hun klooster weer leven in te blazen.

Willem II

Koning Willem I heeft niet alleen politieke problemen. Hij wil huwen met de katholieke Belgische hofdame gravin Henriëtte d'Oultremont. Dat stuit op grote weerstand maar

Links Willem II, rechts Joannes Zwijsen (1794-1877) Deze zal de Italiaanse vertegenwoordigers opvolgen namens Rome.

hij zet door en doet daarom op 7 oktober 1840 afstand van de troon. Willem II, zijn zoon en opvolger, heft op 28 november van dat jaar gelijk wat verboden op, waaronder het verbod op het aannemen van nieuwelingen, novicen, in de kloosters. Dat is dan wel zeer tegen de zin van Protestant Nederland. Maar omdat Willem II zeer populair is en in zeer hoog aanzien staat in Nederland (en de rest van Europa) vanwege zijn rol in de bestrijding van Napoleon en de door hem behaalde overwinningen bij Quatresbras en Waterloo, wordt e.e.a. geaccepteerd.

Welke rol de Tilburgse Mgr. Zwijsen, grote katholieke 'vriend' van monarch Willem II, daarbij gespeeld heeft, wordt tot op heden door menig een zich afgevraagd, maar ook tot op de dag van vandaag in Tilburg nog steeds gevierd....!

Enige wilhelmieten bij hun oude kerk/klooster van vóór 1847

1848 is alweer een revolutiejaar in Europa, o.a. in Frankrijk waar een neef van Napoleon president wordt en het koningschap verdwijnt. Voor Willem II breken eveneens spannende tijden aan, maar hij weet tijdig zijn troon te redden. Hij verklaart later dat hij in een paar uur tijd van conservatief liberaal is geworden. “Uit eigenbelang”, zeggen sommigen. Dit omdat hij de sympathie van de katholieken hard kan gebruiken om in het zadel te blijven. De drie en een kwart miljoen katholieken aan de zuidgrens met

België en een miljoen katholieken in eigen land (Noord-Brabant/ Limburg), hijgen in zijn nek en aan de grens. Zwijsen maakt handig gebruik van zijn mogelijkheden katholiek Nederland weer een gezicht, identiteit, te geven. Hij bereidt de weg voor voor de grondwet van Thorbecke in 1848 en het uiteindelijke herstel in 1853 van de bisschoppelijke hiërarchie onder Willem III. Maar zover is het in het 'Huijberse' nog lang niet.

De laatste wilhelmiet

Tot en met de jaren 40 van die 19^e eeuw gebeurt er eerst nog het een en ander in en rond Huijbergen met de laatste wilhelmieten. Pater wilhelmiet Willem van Bladel, ziet voor zijn ogen zijn wilhelmietenorde, de laatste op de wereld, uitsterven op Nederlands grondgebied door de maatregelen van Willem I. Hij is de laatste pater op dat moment. Hij oppert het plan novicen op te mogen laten leiden in het klooster van Bornhem omdat het hier in Huijbergen nog verboden is. Hij krijgt toestemming uit Rome in 1840

van de Congregatie der Propaganda Fide⁸ via de apostolisch vicaris, waarnemend bisschop van Breda Mgr. Van Hooydonk, uit Hoeven-Bovendonk. In de vijf jaren die volgen komen er echter maar welgeteld twee kandidaat-novicen.

Dat is in 1841 Willem van den Berg (*20.9.1818) uit *Calmphout*. Hij wordt in januari 1842 geprofest en op 1 juni 1844 tot priester gewijd. De tweede komt in 1846 en dat is Albertus van Aalst (*31.01.1828).

8. Speciaal voor missiezaken bestemd. Nederland is nog tot 1853 missiegebied!

Het einde

In 1847 wordt het wilhelmietenklooster bij gebrek aan bewoners opgeheven. Monnik Van Aalst wordt in Bornhem cisterciënzer en op 18 december 1848 daar tot priester gewijd. Hij zal na kapelaan in Wouw te zijn geweest als pastoor van Oud-Gastel in 1883 overlijden⁹.

Het ambitieuze novicenplan van pater Van Bladel kan dan ook als mislukt worden beschouwd. En dat brengt vicaris Mgr. Van Hooydonk op het idee het kloostercomplex van de wilhelmieten in Huijbergen met alle goederen over te dragen aan een priestercongregatie. Zijn keuze valt op de Congregatie van den Allerheiligsten Verlosser, in de omgangstaal redemptoristen genoemd.

Vanuit Oostenrijk vestigen zich de redemptoristen in 1832 in Wittem, toen ook nog Belgisch grondgebied. Zij zijn gericht op missiewerk. En omdat Noord Nederland nog steeds officieel missiegebied is voor de katholieken zien de redemptoristen kansen om als missionarissen noordwaarts hun werk te gaan doen.

Het oog van Johannes van Hooydonk valt met name op die redemptoristen van Wittem, ondertussen ten gevolge van nieuwe grensvaststellingen bij het traktaat van 14 april 1839, als Limburg bij Noord Nederland gevoegd.

Opluchting

Een van de eerste besluiten van Willem II na het bestijgen van de troon in 1840 is, dat hij de paters redemptoristen in Wittem toestemming geeft novicen aan te nemen en elders andere kloosters te stichten omdat Limburg, en dus ook Wittem, definitief en voorgoed bij het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden is gevoegd.

Omdat men buiten de waard, de laatste wilhelmieten in de persoon van overste Van Bladel heeft gerekend, vergist zich vicaris Mgr. Johannes van Hooydonk van het missiebisdom Breda in het tempo waarmee hij heeft gehoopt een en ander snel door te drukken met betrekking tot die redemptoristen. Zijn onderhandelingen met de Provinciaal van deze Congregatie, Pater P. de Held in Luik, zijn hoopgevend. De Provinciaal is echter zeer correct. Hij meldt Van Hooydonk dat hij in Huijbergen is wezen kijken en een en ander zeer geschikt heeft bevonden voor een redemptoristenklooster. Maar..., alvorens hij enige paters uit het Limburgse naar Huijbergen zal sturen moet wel aan de voorwaarde voldaan worden dat *'een vriendschappelijke overeenkomst met de oude reli-*

gieuzen getroffen zou worden'. De grote baas van de redemptoristen, de eerwaarde pater Held dus, wil echter niet ingeschakeld worden in het parochiewerk/zielzorg van Huijbergen. Ze zullen direct bij aankomst eigenaar der goederen willen zijn en verklaren dat Van Bladel tot zijn dood recht zal hebben in het klooster te blijven wonen.

De paters Van Bladel én Van den Berg houden hun poot stijf en weten het voor elkaar te krijgen, met hulp en inmenging van Rome, dat zij in het gelijk worden gesteld en Van Hooydonk niet gerechtigd is de oude gebouwen en eigendommen over te dragen aan de orde van de redemptoristen uit Wittem. De laatste, Provinciaal Held, is dan wel wezen kijken in Huijbergen en zelfs eigenlijk al akkoord met Van Hooydonk, alleen de toestemming van Van Bladel en van de in Bornhem geprofeste Van den Berg ontbreekt echter nog.

Als pater Van Bladel op 8 november 1845 nogal onverwacht, zo lijkt het toch, komt te overlijden, staat Van de Berg er alleen voor. Hoewel hij maar alleen meer is wordt hij door de overheid beschouwd als overste en

9. Krüger

superieur van klooster en goederen. De redemptoristen willen alleen maar de overdracht doen plaatsvinden als er toestemming is van de 'superior', eerst in de persoon van Van Bladel, nu zijnde Van den Berg. Die is voorlopig niet te vermurwen. Pas als de dan pauselijk zaakgelastigde van de H. Stoel in Den Haag, Mgr. Zwijssen, er zich mee gaat bemoeien, komt bij pater Van den Berg het bevel binnen, dat hij zich moet schikken. Deze schakelt echter nog naar de hoogste versnelling op en eist een uitspraak van Z.H. de Paus zelf en verwerpt de uitspraak van de

Congregatie der Propaganda Fide, die op 27 juli 1847 besluit:

1° dat pater Van den Berg over kan gaan tot de orde der cisterciënzers in Bornhem

2° dat de goederen van Huijbergen aan het vicariaat van Breda, dus aan Johannes van Hooydonk, zullen toevallen ter gebruik voor de geestelijke belangen van het diocees

3° dat Van den Berg uit de opbrengst der Huijbergse goederen gedurende zijn leven lang f500,- pensioen zal worden verleend

Dreigen

Pater Van den Berg is echter nooit van plan geweest in Bornhem te gaan wonen en verwerpt zoals eerder gezegd, het voorstel van de congregatie uit Rome; hij houdt de boot af en de poot nog steeds stijf. Hij wil zich alleen maar neerleggen bij de uitspraak van de H. Vader, Z.H. Paus Pius IX zelf.

Mgr. Zwijssen zowel als Mgr. Van Hooydonk gaan evenwel over tot een stevige maatregel: zij manen Van den Berg als christen, priester en religieus zich aan de uitspraak van genoemde congregatie in Rome te onderwerpen en dwingen hem onder bedreiging van schorsing uit het ambt direct afstand te doen van 'zijn' kloostergoederen en de bewijzen van eigendom ervan aan de pastoor van Huijbergen, Marinus de Bie, te overhandigen.

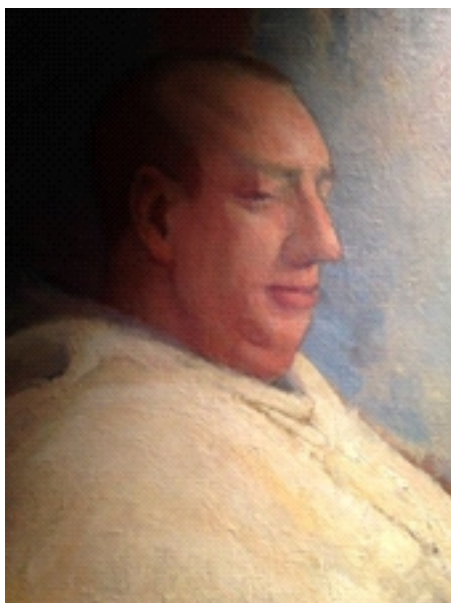
De eenzame pater Willem van den Berg zwicht voor de druk en geeft op 30 november 1847 het bestuur over de kloostergoederen over aan Marinus de Bie, de pastoor. De redemptoristen uit Wittem zijn ondertussen afgehaakt en zien af van de vestiging in Huijbergen.

Pastoor De Bie heeft een nieuw plannetje bedacht voor 'de goederen', zo we verderop zullen zien.....

23 december 1847 vertrekt pater Van den Berg, als laatste wilhelmiëter op de wereld, alsnog naar de abdij van de cisterciënzers in Bornhem. Ondertussen gaat het klooster met bijbehorende goederen over in eigendom van het vicariaat (voorlopig bisdom) van Johannes van Hooydonk in Breda.

Marinus de Bie

Pater Willem van den Berg zal nog elk jaar persoonlijk zijn toegezegde pensioen van f 500,- in Huijbergen, zoals het dan heet 'het Instituut St. Marie', gaan ophalen. Tot zijn plotseling overlijden op 3 augustus in 1879.

Ruim 500 jaar bepaalden de wilhelmieten uit Huijbergen het geestelijk klimaat in de Zuidwesthoek van Noord-Brabant, onze dorpen, en van een gedeelte van België. En daar staat dan midden 19^e eeuw het complex onder verantwoording van de vicaris Mgr. Van Hooydonk, leeg en verlaten, te wachten op een bestemming.

De laatste wilhelmiet Willem van den Berg

Triest

Het klooster van de wilhelmieten heeft aldus een triest tijdperk beleefd tussen 1795, als 'de vrijheid brengende revolutiemannen', de Fransen, alle kloosterbewoners overal uiteenjagen, en 1847, als Willem van den Berg, de laatste wilhelmiet, vertrekt naar Bornhem. Van enige bloei is dan nooit sprake meer geweest. Het klooster wordt immers bewoond vanaf 1802 door 'enige grijsaards en een enkele man in de kracht van zijn leven, en één voor één worden ze verlost uit dit tranendal door de dood'¹⁰.

Het is eind 1847. Wat te doen? Een leeg kloostercomplex. Wat nu?

Pastoor De Bie van Huijbergen heeft al eerder een voorzetje gegeven aan de toekomstige bisschop Mgr. Van Hooydonk om er een instituut in te vestigen waar behoefte aan is. Die laatste weet zich verantwoordelijk sinds de Congregatie Propaganda Fide in Rome op 29 september 1840 hem al het bestuur der kloostergoederen heeft opgedragen¹¹.

Pastoor De Bie, als eerste niet-wilhelmietenpastoor, wil nu eindelijk wel eens een scheiding tussen alle aanwezige goederen.

Waar is hij verantwoordelijk voor, wil hij weten. En dat gebeurt: de klooster- en parochiegoederen worden gescheiden. De eerste worden aan de toekomstige bisschop toebedeeld, de laatste aan de pastoor.

Zo komt aan vicaris Mgr. Van Hooydonk van het vicariaat, wat later in 1853 officieel de bisschop van ons bisdom, en niet langer onder de bisschop van Antwerpen, de vrije beschikking toe over de kloostergoederen. De Halsterenaren, pastoor De Bie en zijn twee broers, komen drie hoeven toe te Huijbergen van in totaal 96 gemet, nog wat zaai- en bosland, en de tienden van Huijbergen op hun naam.

In het jaar 1848 wordt de kerk vergroot. En verder het torentje van het midden van de kerk naar voren verplaatst, boven het portaal. In 1854 bouwt men een nieuwe pastorie¹². Maar dan is er wel ondertussen een grote beslissende stap in de toekomst gezet van het gebruik van de kloostergebouwen in Huijbergen: priester Adrianus Nelen treedt namelijk ten tonele. Een belangrijk nieuw op te richten instituut staat te kloppen op de deur van de streekgeschiedenis. En het zal er komen, snel groeien en gaan bloeien. ♣

10. Blz. 348 "Geschiedenis van het klooster van Huybergen"

11. Blz. 340 "Geschiedenis van het klooster van Huybergen"

12. Dat alles volgens Krüger deel III blz. 491

Watersnoodramp nu zeventig jaar geleden

Paaltje bij sluishuis Ossendrecht herinnert aan grote dijkdoorbraak

door Willem de Weert

De watersnoodramp op 1 februari 1953 is in 2023 zeventig jaar geleden gebeurd. Het is een zwarte bladzijde in de geschiedenis van ons land. Op vierhonderd plaatsen braken de dijken door. Het ijskoude water kolkte alles verwoestend de polders in. De watersnood was een voor Nederlandse begrippen onvoorstelbaar grote ramp. Er vielen 1.836 doden. In onze omgeving vielen op Tholen 158 slachtoffers en in West-Brabant 128. Ook verdronken tienduizenden stuks vee.

Koos Hage (Stavenisse 1947) maakte als kind de ramp mee. In zijn geboorteplaats Stavenisse verdronken 156 mensen. Zelf overleefde hij de ramp, maar hij verloor die nacht zijn moeder en zijn zus, zijn oma en een tante. Een verschrikkelijke gebeurtenis die diepe sporen in het leven naliet.

Bent u op Tholen blijven wonen?

'Nee. Drie jaar na de ramp verhuisden we naar de Nieuwe Polder, op de bodem van de Zuiderzee. Daarna ben ik in Delft gaan studeren en bij de gemeente Rotterdam gaan werken. Inmiddels woon ik al jaren in die stad, in een polder dieper onder NAP dan die op het eiland waar ik geboren ben. Stevige dijken zorgen dat we hier kunnen leven; menig inwoner is zich absoluut niet bewust van het maaiveld van zijn tuin. Als ik terugkom op mijn geboortedorp moet ik altijd even op d'n diek kiekje. Ik vraag dan nog wel

Koos Hage

eens waar de dijk was doorgebroken. Zoveel jaren na de ramp kunnen steeds minder mensen mijn vraag beantwoorden.'

Atlas

Het bracht Hage op het idee om een overzicht te maken van alle plaatsen waar de dijken braken en tot diepe stroomgaten uitschuurden. 'Zodat die wetenschap niet verloren gaat en een breed publiek er kennis van kan nemen. Het kan helpen om een voorstelling te maken van wat er die nacht gebeurde en het is een waarschuwing om alert te blijven.' In 2015 verscheen zijn *'Atlas van de watersnood 1953. Waar de dijken braken.'* Het bijzondere van de atlas is dat Hage alle stroomgaten die toen ontstonden in kaart heeft gebracht en van historische en technische context heeft voorzien: 95 verspreid over Zuidwest-Nederland (en eentje op Texel).

← *Kaart 96 stroomgaten ZW-DELTA*

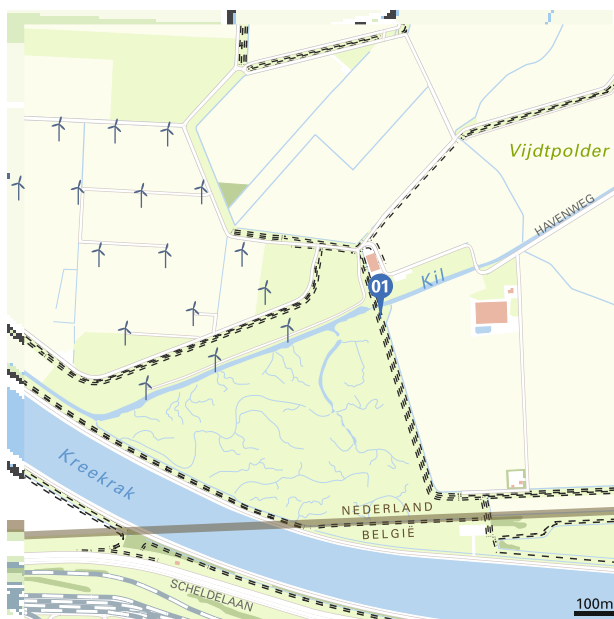
Wat zijn stroomgaten precies?

'Een stroomgat gaat verder dan een dijkdoorbraak. Dijkdoorbraken zijn er wel vierhonderd geweest. Soms groeide een doorbraak uit tot een stroomgat. Een stroomgat was zo diep dat het water er dag en nacht door de polders in- en uitstroomde. Het was dieper dan de laagwaterlijn. Het waren dan ook de moeilijkst te dichten gaten en ze staan symbool voor de verwoestingen door de stormvloed. In totaal waren er 96 van zulke stroomgaten.'

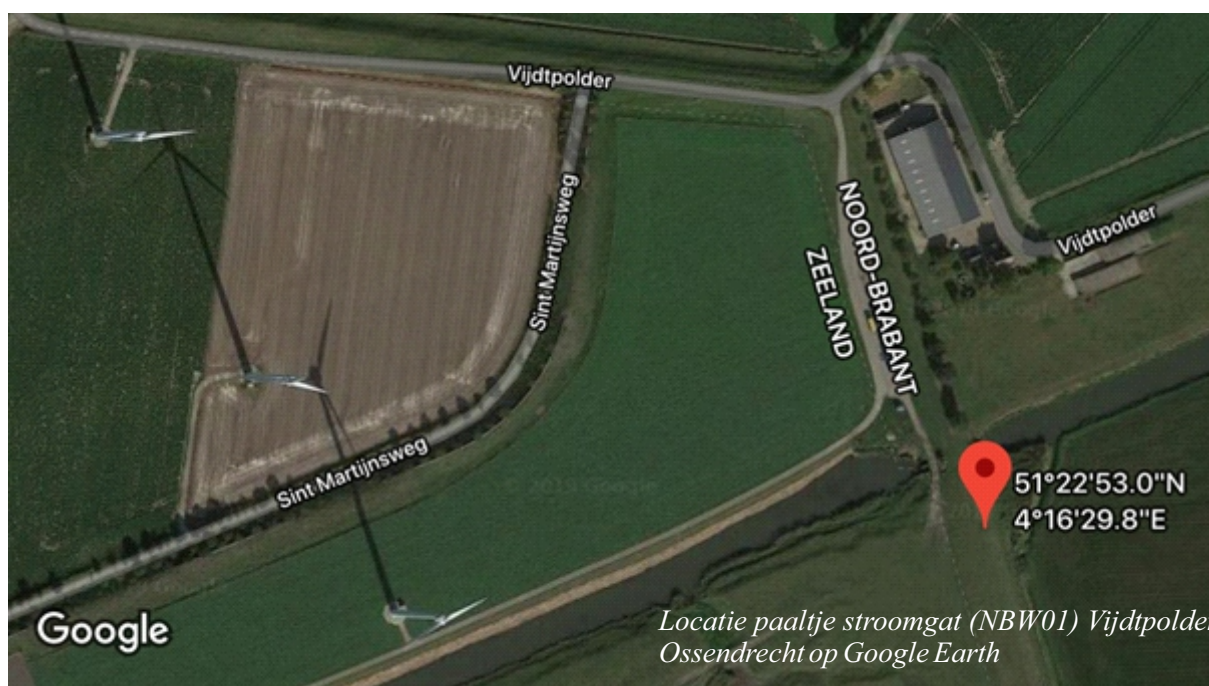
In de atlas staat van elk stroomgat een kaartje waar het zich bevond, foto's van de doorbraak uit 1953 waaronder luchtopnames van KLM gemaakt direct na 1 februari op 7 en 9 februari, plus een verhaal over het ontstaan van het betreffende gat en de klus om het te dichten. Ook lees je een verslag van een ooggetuige die de beruchte nacht ter plekke meemaakte. Een bijpassend project van Hage was om de stroomgaten niet alleen in de atlas, maar ook in het veld zichtbaar te gaan maken.

Luchtopname KLM van de dijkdoorbraak.
Bron Atlas van de Watersnood 1953. Koos Hage

Locatie stroomgat en paaltje Vijdtpolder Ossendrecht
Bron Atlas van de Watersnood 1953. Koos Hage

Locatie paaltje stroomgat (NBW01) Vijdtpolder
Ossendrecht op Google Earth

Plaatsing paal stroomgat Ossendrecht. Foto Koos Hage

Hoe ontstond het idee om deze gaten te markeren?

'Mijn laatste project bij Stadsontwikkeling Rotterdam was de markering van de Brandgrens, de begrenzing van de door het bombardement van 14 mei 1940 verwoeste binnenstad. De markering – verlichting in het plaveisel vormgegeven door Adriaan Geuze – helpt je een beter begrip te krijgen van hoe groot het verwoeste gebied was, en hoe het centrum in elkaar zit. Het succes van de Brandgrens inspireerde mij om zoiets ook voor de Watersnoodramp van 1 februari 1953 te doen.'

Op de plaats van de stroomgaten liggen nu robuuste dijken. Daar een object plaatsen heeft volgens Hage drie doelen:

1. Het markeert een heftige gebeurtenis in onze vaderlandse geschiedenis; één van de vijftig vensters van de Canon van Nederland.
2. Voor de mensen die het zelf meegemaakt hebben, of hun familie, zijn het plaatsen van herinnering.

3. Deze 'lieux de memoire' hebben ook een betekenis: dat dit nooit meer mag gebeuren.

'Ik hoop dat de markeringen mede een inspiratie zijn om in de ruimste zin aan de toekomst van de bescherming tegen het water te werken en hoe we hier kunnen blijven wonen, ook in een tijd van klimaatverandering.'

Hoever bent u met het stroomgatenproject?

'Ruim veertig van de 96 stroomgaten zijn inmiddels gemarkeerd. Ze worden meestal geplaatst en gefinancierd door gemeenten en waterschappen. In West-Brabant met de hulp van het project Waterpoort. De markeringspaaltjes zijn gemaakt vanuit de waterbouw hergebruikte basalt.

Bovenop is een geabstraheerd stroomgat gegraveerd, op de zijanten de code van het gat, de datum van doorbraak 1 februari 1953 en de sluitingsdatum. Die datum verschilt per markering want het dichten van het gat was moeilijk en kon weken, zelfs maanden duren.'

Resten van haven Ossendrecht met steiger

Ossendrechtse haven

'In Ossendrecht staat een paal op de dijk van het stroomgat (NBW01) dat naast het sluis-huis ontstond. Dat is aan de toenmalige haven van Ossendrecht in de Vijdtpolder. Rond kwart voor vijf op 1 februari 1953 brak de dijk op vijf plaatsen door langs de Westerschelde. De doorbraak naast de uitwateringssluys groeide door de aanwezigheid van de Noordkil uit tot een stroomgat van maar liefst 85 meter breed en 7 meter diepte onder NAP. De helft van de sluis scheurde kapot en verzakte omdat de grond onder de funderingspalen gewoonweg wegspoelde. De Genie begon 10 februari naast de sluis een baileybrug over het stroomgat te bouwen. Half februari was de veertig meter lange brug klaar en kon het dichtten van het gat beginnen. Met vallen en opstaan werd het pas op 13 maart gesloten. Een paar weken later was de polder weer droog. De beschadigde uitwateringssluys werd gedeeltelijk afgebroken en herbouwd, nu gefundeerd op 55 nieuwe betonnen heipalen. In de atlas heb ik een brief opgenomen van Jacoba A. Stoutjesdijk-Geluk uit Ossendrecht die ze haar dochter Tanny in Huis ter Heide schreef over de rampzalige nacht van zondag op Maandag.

De locatie van de herinneringspaal is ook te herkennen omdat daar de muralmuurtjes op de dijk ontbreken. Die waren ook weggespoeld.'

Er wordt momenteel hard gewerkt aan de constructie van de website STROOMGAT.NL als onderdeel van de website van het Watersnoodmuseum.

Baileybrug over het stroomgat Kil in Ossendrecht 1953

Het dichten van het stroomgat Kil Ossendrecht

*Foto hieronder v.l.n.r.:
Franka Stoutjesdijk
van heemkundekring
Het Zuidkwartier,
Arjan Koolen, die nu
in het havenhuis
woont en het echtpaar
Jan en Zus Poppink-
Musters kijken 14 janu-
ari 2020 toe hoe het
herinneringspaaltje
wordt geplaatst op de
plek van het stroom-
gat.
Foto Koos Hage*

Eerdere publicatie over haventjes Ossendrecht:

In Tijding 1991 nummer 2 en Tijding 2008 nummer 1 heeft P. J. van de Bussche een uitvoerig verhaal geschreven over de geschiedenis van de polders, de haventjes en cafés van Ossendrecht, waaronder café Scheldezicht. Ook beschreef hij de Watersnoodramp en de herstelwerkzaamheden aan de Kil. Deze Tijdingen zijn op onze website te vinden.

Ooggetuige Zus Poppink-Musters

'De dijk brak voor de ogen van mijn vader door'

Zus Musters was in het rampjaar 1953 vijf jaar oud toen de dijk bij het sluishuis, haar geboortehuis, aan de haven van Ossendrecht onder het stormgeweld bezweek. Haar vader Jos Musters was polderwerker en havenmeester aan de Kil in Ossendrecht. Het was hem al opgevallen dat de havenkom zondagavond 31 januari nog vol water stond, terwijl het toch eb was. Dat klopte niet. Toen de storm orkaankracht aannam en die nacht rond het huis jakkerde, ging hij ongerust zijn bed uit om poolshoogte te nemen. Dat kostte hem bijna het leven. Vlak voor zijn ogen brak de dijk door, op pakweg honderdvijftig meter van hun huis. Hij rende over de klinkerweg terug naar het sluishuis en werd bij de voordeur al ingehaald door het wassende water. 'Naar boven', schreeuwde hij tegen zijn vrouw, 'de dijk is doorgebroken.' In paniek vergaten ze bijna hun zoontje mee te nemen dat ook op het opkamertje sliep. De beide dochters, waaronder Zus, sliepen op zolder. Het ijskoude zeewater achtervolgde hen toen ze de trap op klommen, maar stopte met stijgen bovenaan het trapgat. De zolder was precies hoog genoeg.

gelukkig ook zo. Toen kwam familie uit Hoogerheide ons redden. Ze konden gewoon over de dijk lopen, maar hadden zich voor de zekerheid met touwen aan elkaar vastgebonden. Daarna hebben we zes weken onderdak gevonden bij opa en oma op Korteven in Hoogerheide. Toen de polder weer droog was konden we terug naar huis. De muren behangen of met stucwerk bezetten ging niet. Alles kwam eraf door de inwerking van het zoute water. We hebben tegen de bestaande muren halfsteen wandjes van kalkzandsteen gemetseld om dat probleem op te lossen.'

Levendige haven

Zus bewaart behalve de watersnood mooie herinneringen aan het leven bij de Kil op de grens van Woensdrecht, Reimerswaal en Ossendrecht. 'Er was een aanlegsteiger voor de schepen. Die voerden materialen aan, bijvoorbeeld voor de bouw van de Legerplaats Ossendrecht. In de herfst werden vanuit de havens de bieten uit de polders afgevoerd naar de suikerfabrieken. Mijn vader had het toezicht op de haven en deed de administratie. Ook hielden mijn vader en moeder een café met de naam Scheldezicht. We hadden schippers, vissers (veel Belgen) en polderwerkers, boeren en jagers als klant. Het was gezellig als er volk was. Bij het oogstfeest werd er een feesttent bij gezet met muziek en dans.'

Zwemmen

'Met warm weer zette mijn vader de spuikom vol water. Dan konden we zwemmen. Daar kwamen heel wat jongelui uit Ossendrecht op af.

Vrijwilligers hadden zelfs badhokjes in elkaar getimmerd. Zelf verdienden we een zakcentje met het verkopen van snoepgoed uit het café. Als de spuikom geloosd werd (om de Kil uit te spoelen en zo op diepte te houden) moesten we het water uit. Vader heeft een keer snel de sluis weer dicht moeten

draaien, dat ging met de hand, omdat een jongetje met de stroom werd meegesleurd. Aan de andere kant van de sluis klommen jongens op een hoge paal om zo het water in te duiken. Toen was er nog eb en vloed en was het water zout. Je zag af en toe zelfs zeehonden en dolfinnen in het water. Bij de aanleg van het Scheld-Rijnkanaal is de open verbinding met de Westerschelde verbroken. Dat was tevens het einde van de haven en de schorren van Ossendrecht. Bijkomend voordeel was wel dat ze met de aanleg van het kanaal op elektriciteit zijn aangesloten, wat voor ons een luxe was.'

Nu staat in de Kil zoet en stilstaand water, is de haven gedempt, wordt er niet meer gevaren, gehandeld en gezwommen bij het sluishuis. Windmolens wekken er groene stroom op. In 1976 is het café opgehouden en

Stroomgat Kil Ossendrecht 1953. Rechts het sluishuis

Overal water

'Natuurlijk kan ik me als kleuter weinig herinneren,' zegt Zus zeventig jaar later. 'Ik weet wel dat het heel koud was in mijn pyjamaatje op zolder, dat ik overal om me heen water zag en dat we alleen een kist appels hadden om op te eten. En dat ik mijn pantoffel kwijt was. Vader vertelde dat de gaslamp door het water was gedoofd en dat ze daarom heel de nacht in het donker zaten. We hadden in 1953 nog geen elektriciteit in deze uithoek van de polder. Hoewel er nadien weinig over de ramp gesproken werd, zei mijn vader dat als de dijk pal achter ons huis was doorgebroken, we allemaal verdronken waren. We hebben heel de zondag op de zolder gezeten in de hoop dat het huis het zou houden. Dat was

zijn Zus en haar man een boerderij begonnen. Zelf heeft ze in 2013 het sluishuis verlaten. Nu boert haar zoon Arjan Koolen daar (150 stuks kalfjes en koeien en akkerbouw). Ze woont nu met haar man Jan Poppink in

een nieuw huis aan de Aanwas. Maar vanuit de tuin kan ze met helder weer nog steeds het sluishuis zien waar haar jeugd lag. Een jong leven dat op die fatale zondagnacht in 1953 bijna rampzalig geëindigd was. ♣

In de Ossendrechtse Kil werd gezwommen en gevist

1968 Frans Koolen en Zus Musters in de spuikom

Zwemmen in de Kil van Ossendrecht

Café Scheldezicht in 1983

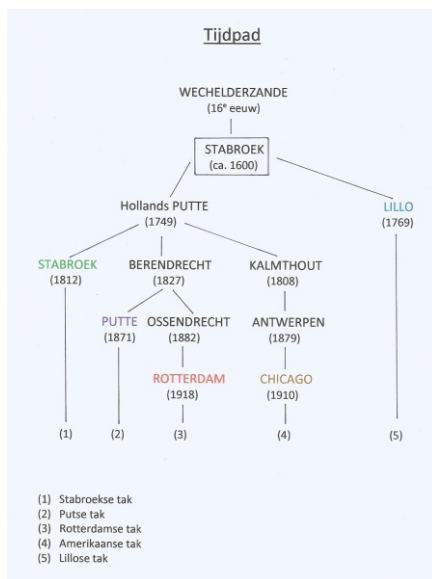
De foto's op deze pagina zijn van Zus Poppink-Musters.

De nazaten van Maghiel Lathouwers (1751-1818)

door Ludo Lathouwers

Inleiding

Michael (Maghiel) Lathouwers en *Maria Bussers* zijn de meest recente gemeenschappelijke voorouders van bijna alle naamdragers in mijn familie. *Maghiel* was geboren in “Hollands” Putte en *Maria* in Kalmthout. Na hun huwelijk (1780) gaat het koppel in Hollands Putte wonen. Uit hun zonen *Jan* (1785), *Josephus* (1797) en *Arnoldus* (1780) zijn in de 19e en 20e eeuw resp. de Stabroekse, Putse, Rotterdamse en Amerikaanse tak van mijn familie ontstaan.

Nadat in 2010 het Lathouwers familieboek was uitgebracht verschenen diverse artikelen die in hoofdzaak betrekking hebben op de nazaten van genoemde zonen.

Over hun drie dochters en zoon *Wilhelmus* (1790) die geen overlevende naamdragers naliet vindt men weinig informatie. Dit maak ik goed.

Op de achtergrond leest U het verhaal van een familie in de turbulente tijd die de overgang markeert van het Ancien Regime naar de “Moderne Tijd”.

Van Stabroek naar “Hollands” Putte

Maghiels vader *Thomas* (1725-1779) was geboren in Stabroek maar woonde – minstens vanaf 1749 – in Hollands Putte waar hij op 27 april 1750 in het huwelijk trad met *Anna Clasens*.

Hoe hij in het naburige Putte, dat al meer dan een eeuw deel uitmaakte van de Republiek, terecht is gekomen heb ik niet kunnen achterhalen. Mogelijk had het te maken met de komst van Franse soldaten in de streek die zich opmaakten voor het beleg van Bergen op Zoom tijdens de Oostenrijkse successieoorlog (1740-1748).

Bekend is dat rondom de tijd van het beleg (juli-september 1747) in Stabroek een pest-epidemie was uitgebroken waardoor op enkele maanden tijd zowat een kwart van de

bevolking het leven liet. Mogelijk is hij kort na het vertrek van de Fransen in Putte komen wonen want ten tijde van het beleg zelf waren er in Putte nog een tiental huizen verwoest.

Van vader *Thomas Lathouwers* is bekend dat hij getuige was in de beruchte moordzaak van de “Papenkelderduinen” uit 1754. De “Papenkelderduinen” was een plek in het heidegebied op de grens tussen Putte en Kalmthout waar op 26 september 1754 door wolvenjagers resten van een verscheurd vrouwenlichaam waren gevonden. Niet ver daarvandaan vond men een soort graf dat met een schop was gegraven en waaruit het lichaam kennelijk door wolven was weggeslept.

Na onderzoek verricht door de schepenen van Putte bleek dat het meisje vermoord was door een “vagebond” genaamd *Jan Schoeters*. De man, afkomstig uit Aartselaar, was eerder in Brussel tot de galg veroordeeld wegens veediefstal maar de straf was omgezet in brandmerken en eeuwige verbanning uit Oostenrijks Brabant.

Uit buurtonderzoek was echter gebleken dat hij in de grensstreek verder gegaan was met stelen. Zo had de man aan een brouwer in Huijbergen een draaiende slijpsteen te koop aangeboden en verkocht. De slijpsteen had hij gestolen bij *Thomas Lathouwers*. Toen *Thomas* hierachter kwam werd hem aangeboden het gestolene terug te krijgen. *Thomas* had echter geweigerd zeggende: “*hey soude mij den steen nog eens stelen, ick en kan Jan Schoeters tog niet opsluyten.*” (Fons Pijnen, Jaarboek “De Spycker” 1991, p. 117)

Uiteindelijk bekende *Schoeters* de moord en werd hij op 10 april 1755 namens de Markies van Bergen op Zoom veroordeeld tot de doodstraf door radbraking.

Op 18 april 1755 werd hij onder escorte van vijf man uit Putte en 25 manschappen en een officier uit Bergen op Zoom op een kar vanuit de Gevangenpoort naar de Galgenberg in Putte gevoerd waar het vonnis werd uitgevoerd.

Drie dochters en de zoon Willem

1. *Joanna* (1783-1862).

Joanna werd geboren in Hollands Putte op vrijdag 10 januari 1783 (FS¹ image 201). Een dag later werd ze gedoopt. Doopheffers waren Hendrik Peeters uit Wuustwezel en *Joanna* Bussers uit Kalmthout.

Op 1 mei 1815 stapt ze in Berendrecht op 32-jarige leeftijd in het huwelijksbootje met **Egidius Wijnants** (1773-1845), een 41-jarige weduwnaar uit Lillo. *Joanna* is dienstmeid en Egidius dagloner.

Egidius was eerder, op 4 april 1810, in Ekeren gehuwd met *Maria Theresia Mennekens* (1765-1814). *Theresia* was overleden in Lillo op 20 juli 1814 (akte 10, FS image 129).

Joanna en Egidius hadden drie zonen:

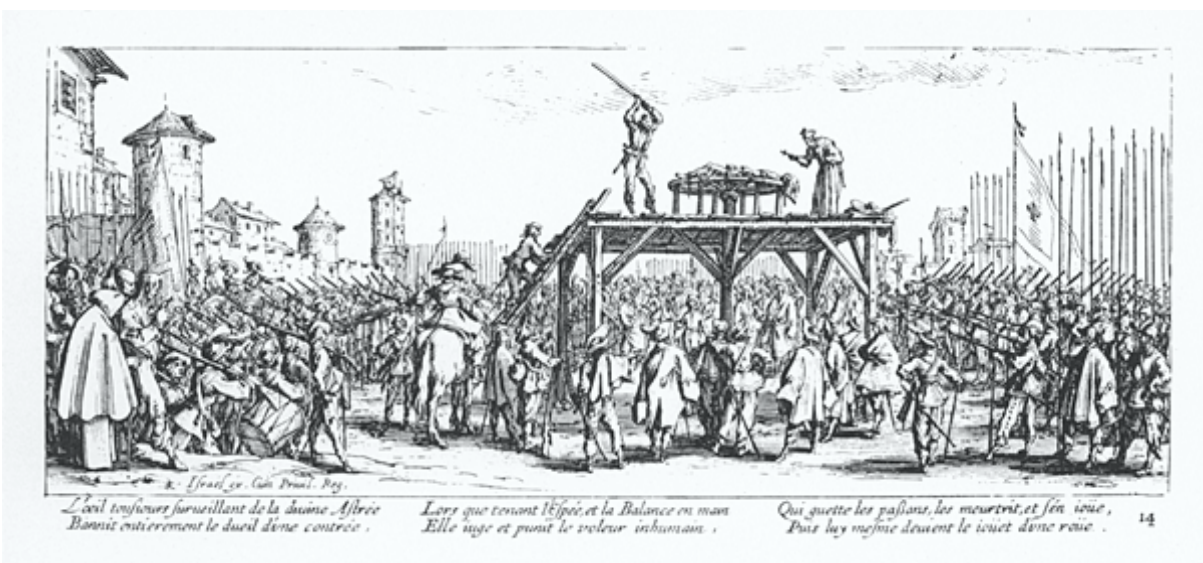
- *Joannes Baptista* (1816-1896).
- *Joannes Franciscus* (1819-1887).
- *Petrus Joannes* (1823-1908).

De twee oudste zonen bleven ongehuwd.

Petrus Johannes trouwde op 9 mei 1855 in Lillo met *Maria Catharina De Vré* (1829-1907).

Zij hadden negen kinderen (5M/4V) die geboren werden tussen 1856 en 1871.

Uit de overlijdensakte van haar echtgenoot *Egidius Wijnants* op 3 september 1845 (akte 11, FS image 329) maken we op dat het gezin destijds in het zgn. “Strooien Dorp”

De laatste radbraking in Utrecht. Illustratie van internet.

1. Family Search.

woonde. Het dorp bestond uit eenvoudige huisjes (hutten) gemaakt van hout en klei op het grondgebied van de gemeente Oorderen. De huisjes waren er opgetrokken nadat de inwoners van Lillo hun dorp moesten verlaten nadat Nederlandse militairen in 1831 het poldergebied onder water had gezet. Het was maar nadat in 1839 de definitieve scheidingsovereenkomst tussen België en Nederland was ondertekend dat de inwoners van Lillo geleidelijk naar hun dorp terug konden.

Joanna overleed in haar huis in Lillo-Kruisweg op 18 mei 1862 (akte 19, FS image 470). Haar overlijden werd aangegeven door haar oudste zoon *Joannes Baptista* en een kennis van de overledene.

Opmerkelijk is dat we in de akte lezen dat *Joanna* geboren is in Putte maar dat de namen van haar ouders onbekend zijn.

2. Anna Cornelia (1787-1821)

Anna Cornelia werd geboren in Hollands Putte op 9 november 1787.

Ze overleed in Hoevenen op 21 maart 1821 (akte 6, FS image 107), vier dagen nadat ze het leven had geschonken aan een zoontje dat *Jean Francois Lathouwers* werd genoemd (akte 5, FS image 106).

Volgens de in het Frans gestelde akte leefde het kind maar een half uur. Omdat zijn moeder ongehuwd (celibataire) was kreeg het kind haar familienaam.

Het overlijden van *Anna Cornelia* werd aangegeven door haar jongste broer *Josephus* (1797) en door Cornelis Denis, een 50-jarige buurman die kleermaker was van beroep.

Het overlijden van haar zoontje op 17 maart 1821 (akte 5, FS image 106) werd aangegeven door dezelfde Cornelis Denis en door Joseph Geers, een 22-jarige schoolmeester uit Stabroek.

3. Wilhelmus (1790-1861)

Willem werd geboren in Hollands Putte op 31 oktober 1790 als de derde zoon in het gezin. Hij overleed in Berendrecht op 13 oktober 1861 (akte 68, FS image 193).

Hij huwde op 9 februari 1819 in Putte met **Maria Theresia Van Tilborgh** (1795-

1884). Zij was afkomstig uit Berendrecht maar woonde in Putte. Ze was arbeidster. In Berendrecht werden vier kinderen geboren:

- *Franciscus* (1819-1819).

- *Johanna Catharina* (1826-1879).

- *Cornelius* (1834-1853).

- *Isabella* (1839-1892).

Dochter *Johanna Catharina* huwde op 28 januari 1852 in Berendrecht met *Petrus Joannes Verbist* (1826-1908), een landbouwer uit hetzelfde dorp.

Zij hadden negen kinderen (5M/4V), geboren in Berendrecht tussen 1853 en 1871. Vier van hen bereikten de huwbare leeftijd niet.

Joanna Catharina overleed in Berendrecht op 7 december 1879 (akte 50, FS image 345).

Dochter *Isabella* huwde op 26 september 1860 in Berendrecht met *David Van Mol* (1829-1919) uit Stabroek. Na de geboorte van hun zoon *Willem* (1861-1929) verhuisde het gezin naar Doel op de linker Schelde-oever.

Zij hadden tien kinderen (7M/3V), geboren tussen 1861 en 1878. Op *Willem* na werden alle kinderen geboren in Doel.

Vermeldenswaard is dat kleindochter *Emilia Van Mol* (1894-1978) begin jaren '20 met haar echtgenoot *Jan Weyn* (1896-1976) naar de Verenigde Staten emigreerde. Hun jongste kinderen *Joanna* (1923) en *Arthur* (1934) werden geboren in Superior (Wisconsin) en in Chicago (Illinois).

In de 20e eeuw zouden zo niet alleen nazaten van *Arnoldus* maar ook van zijn broer *Wilhelmus* Amerikaanse staatsburgers worden via de families *Weyn* en *Peterson*.

Isabella overleed in Doel in wijk 't Rapenburg op 18 februari 1892 (akte 16, FS image 267).

4. Anna Maria (1793-1794)

Anna Maria werd geboren in Hollands Putte op 12 juli 1793. Zij was het jongste kind in het gezin.

Ze overleed op 20 september 1794 en werd begraven op het kerkhof in Putte.

Ongehuwde moeders en familienamen

Door de invoering van de Burgerlijke Stand in België in 1795 (in Nederland in 1811) kregen personen een wettige familienaam: de naam van de vader waarmee de moeder gehuwd was. Kinderen van ongehuwde vrouwen kregen de familienaam van hun moeder.

In het onderzoek dat ik verricht heb om naamdragers op te sporen die afstammen van mijn verre voorvader *Petrus De Lathouwer* (1641-1704), heb ik slechts zes ongehuwde moeders gevonden. Daaruit zijn echter geen stamlijnen voortgekomen.

Twee naamdragers waren vroegtijdig overleden (waaronder het zoontje van *Anna Cornelia*), één zoon had geen nakomelingen en één zoon kreeg een andere familienaam toen zijn vader hem erkende. Eén van de naamdragers was een dochter en één was een zoon die door zijn jonge leeftijd nog geen nakomelingen had voortgebracht.

Sinds de verandering van het naamrecht in België (vanaf 1 juni 2014) en Nederland (vanaf 1 januari 1998) kunnen ouders die gehuwd zijn ervoor kiezen om hun kind de familienaam van de moeder te geven. In de toekomst zullen het dus niet alleen maar ongehuwde vrouwen zijn die hun familienaam aan hun kinderen doorgeven.

Ik vraag me af of het begrip naamdrager zijn betekenis de komende eeuwen niet zal verliezen nu – althans in België - sinds 2014 ook dubbele familienamen (van moeder én vader) zijn toegestaan.

Nog afgezien van de verstrenging van de wetten op de privacy verwacht ik dat genealogen het in de toekomst er niet gemakkelijker op krijgen!

Belgisch en Nederlands Putte

Het dramatische overlijden in maart 1821 van *Anna Cornelia* en haar zoontje werd in Hoevenen aangegeven door haar jongste broer *Josephus* (1797).

Toen de oude heerlijkheid Ettenhoven² in 1795 onder Frans bestuur een zelfstandige gemeente werd kreeg ze de naam Hoevenen.

Het grondgebied van de gemeente omvatte toen o.m. de wijk Ertbrand, grenzend aan “Hollands” Putte. Toen in 1828 Hoevenen als zelfstandige gemeente werd opgeheven ging het gedeelte westelijk van de rijksweg Antwerpen - Bergen op Zoom naar de gemeente Stabroek en het oostelijk gedeelte naar de gemeente Kapellen.

Er is alle reden om aan te nemen dat *Anna Cornelia* in “Belgisch” Putte woonde toen zij en haar zoontje tragisch het leven lieten. Van haar broer *Josephus* (1797), aangever bij haar overlijden, weten we dat hij minstens tot 1823 in “Hollands” Putte woonde op het adres Putsche straat 33.

Toen er in 1827 sprake was van opheffing van de gemeente Hoevenen vroegen inwoners van Ertbrand om aangehecht te mogen worden bij Putte (dat toen niet meer “Hollands” heette omdat het deel uitmaakte van het Verenigd Koninkrijk). Zij vonden echter geen gehoor.

Toen drie jaar later de Belgische opstand uitbrak ging definitief de kans voorbij om Puttenaars aan beide kanten van de oude staatsgrens uit 1648 weer met elkaar te verenigen.

Bibliografie

1. Fons Pijnen, *Moord in de Papenkelderduinen – 1754*, Tijdschrift van de Essense Heemkundige Kring “De Spycker”, 1991 (pp. 110-126).
1. Ludo Lathouwers, *Mijn familie Lathouwers 1600-2000. Een persoonlijke, historische en familiekundige verkenning, ongepubliceerde uitgave, 2016* (2010).
2. Ludo Lathouwers, *Lathouwers, een familie van Merksemse emigranten*, in: Merksems Geschiedkundig tijdschrift De Kijkuit, 3/2013 (41) nr. 163, pp. 29-43.
3. Ludo Lathouwers, *De familie Lathouwers uit Putte Kapellen, ongepubliceerd tekstdocument, 2015*.
4. Ludo Lathouwers, *De Rotterdamse tak van de familie Lathouwers, ongepubliceerd tekstdocument, oktober 2018*.
5. Ludo Lathouwers, *De dochters van Jan Lathouwers (1785-1852)*, in: Tijding. Kroniek van heemkundekring Het Zuidkwartier, 1/2021 (44), pp. 38-43.

Minderhout, 6 mei 2021 ♣

2. *Frans Bresseleers, Geschiedenis van Hoevenen, Gemeentebestuur van Stabroek, 1998 (1971).*

TIJDING, KRONIEK VAN HEEMKUNDEKRING HET ZUIDKWARTIER

'Tijding' is het periodiek van heemkundekring 'Het Zuidkwartier' en verschijnt drie keer per jaar. Met Zuidkwartier bedoelen we het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom. Losse nummers van de Tijding zijn verkrijgbaar via bestuurslid Cor Cleeren. Een nummer van het lopende jaar kost € 8,00 en van voorgaande jaren € 5,00. Op de website staan alle Tijdingen behalve de laatste twee jaargangen.

Inlichtingen over het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij alle bestuursleden. Voor specifieke vragen over het lidmaatschap kunt u terecht bij de ledenadministratie (John Mathijssen). Op onze website kunt u alles vinden over heemkundekring Het Zuidkwartier en het lidmaatschap. Daar kunt u ook een inschrijfformulier uitprinten. De contributie bedraagt € 25,00 per jaar, per gezin. Leden woonachtig buiten de gemeente Woensdrecht wordt € 11,50 aan portokosten in rekening gebracht, voor België € 13,00.

Bankrekening: NL86 RABO 0140 5214 37 tnv HKK Het Zuidkwartier te Hoogerheide.

Website: www.hkk-zuidkwartier.nl

 <http://www.facebook.com/hetzuidkwartier>

Redactie: J. Daalmans, J. van Elzaker, M. Roskamp, F. Stoutjesdijk / Vormgeving: Maria Roskamp
Gedrukt door Van Gorsel Digital Colour Print V.O.F., www.vangorseldcp.nl

Op de kaft een fragment van de KG 43: ets, oud ingekleurd; historische kaart van West-Brabant en Zeeland met de oorlogshandelingen van 1631. Kaart: collectie Regionaal Historisch Centrum Bergen op Zoom

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen niet toegestaan. De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

HEEMKUNDEKRING "HET "ZUIDKWARTIER"

Voorzitter vacant

e-mailadres: voorzitter@hkk-zuidkwartier.nl

Secretariaat:

mevrouw O. Jansz, tel. 06 11 04 44 86

e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl

postadres: Aanwas 29, 4641 JE, Ossendrecht

Penningmeester/ledenadministratie:

de heer J. Mathijssen, tel. 06 57 33 60 85

e-mailadres: penningmeester@hkk-zuidkwartier.nl

Postadres Calfven 69, 4641 RC, Ossendrecht

Bestuursleden:

de heer C. Dingemans, tel 06 50 63 77 85

e-mailadres: cm.dingemans@ziggo.nl

de heer P. Lucius, tel 06 52 06 12 99

e-mailadres: paul.lucius@jumbo.com

de heer D. Verbeek, tel 06-22 37 21 35

e-mailadres: dverbeek@ziggo.nl

Website-beheerder:

de heer S. Schauenburg

e-mailadres: webmaster@hkk-zuidkwartier.nl

CONTACTPERSONEN WERKGROEPEN

Redactie Tijding: kopij inleveren bij

- e-mailadres: mariarosskamp@kpnmail.nl

Distributie:

- de heer J. Mathijssen, tel 06 57 33 60 85

e-mailadres: penningmeester@hkk-zuidkwartier.nl

- de heer M. Gremmen, tel. 06 45 33 96 00

e-mailadres: m.gremmen@kpnmail.nl

Archeologie: de heer H. van der Kuijl

e-mailadres: archeologie@hkk-zuidkwartier.nl

Dialecten:

de heer J. Luysterburg, tel. 0164 85 21 41

e-mailadres: luysterburg01@ziggo.nl

Documentatie:

de heer C. Rennen, tel. 0164 61 24 40

e-mailadres: keesrennen@hetnet.nl

Evenementen:

de heer J. Lauwerijssen, tel. 0164 61 39 79

e-mailadres: janlauwerijssen@hotmail.com

Fotografie:

de heer H. Hekhuizen, tel. 0164 61 26 94

e-mailadres: info@defotograaf-hekhuizen.nl

Genealogie:

de heer C. Cleeren, tel 0164 60 35 33

e-mailadres: cormar6565@gmail.com

't Kwartier/ heemtuin: vacant

Museum:

tijdelijk: mevrouw O. Jansz, tel. 06 11 04 44 86

e-mailadres: secretaris@hkk-zuidkwartier.nl

Oude handwerktechnieken:

mevrouw J. Schols, tel. 06 22 29 11 28

e-mailadres: j.schols01@gmail.com

Toponymie: vacant

LAENT

DEN

HOONT

HVLS TER

AMBA

CHT

HVLST

Twee Brabansche Mijlen 16